

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Проект "Активизиране на местния потенциал за целите на развитието",
финансиран от Оперативна програма "Добро управление", Договор № BG05SFOP001-2.025-0100-C01/23.8.2022 г.

**АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ТЕНДЕНЦИИТЕ
НА КЛЮЧОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ И
ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА
РАЗВИТИЕ НА НИВО ОБЩИНА/ ОБЛАСТ В
СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН**

Този документ е създаден в рамките на проект "Активизиране на местния потенциал за целите на развитието",
договор № BG05SFOP001-2.025-0100-C01/23.8.2022 г., финансиран от Оперативна програма "Добро управление"

Център за
Модеризиране
на Политики

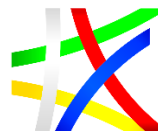
СЪДЪРЖАНИЕ

I.	Въведение	1
II.	Демографски показатели и териториално разпределение на населението	2
1.	Демографски тенденции	2
1.1.	Област Велико Търново	7
1.2.	Област Габрово	9
1.3.	Област Разград	10
1.4.	Област Русе	12
1.5.	Област Силистра	14
1.6.	Обобщение.....	16
2.	Населени места и териториално разпределение на населението.....	18
III.	Икономическо и социално развитие	24
IV.	Обобщение на тенденциите в демографското и социално-икономическото развитие на общините в Северен централен район	35

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

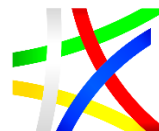

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Проект "Активизиране на местния потенциал за целите на развитието",
финансиран от Оперативна програма "Добро управление", Договор № BG05SFOP001-2.025-0100-C01/23.8.2022 г.

Таблица 1 Общини в СЦР с намаление на населението над 22 % в периода 2011-2021	16
Таблица 2 Общини в СЦР с намаление на населението с до 20% в периода 2011-2021	17
Таблица 3 Общини в СЦР с намаление на населението между 20 и 22 % в периода 2011-2021.....	18
Таблица 4 Брой населени места в СЦР по групи население, 2011 и 2021 г.....	19
Таблица 5 Корелационни коефициенти по показатели за общините в СЦР	25

Фигура 1 Население в регионите за планиране на България през 2011 и 2021 г., брой	3
Фигура 2 Намаление на населението за периода 2011-2021 в страната и в регионите за планиране, %	3
Фигура 3 Население на областите в СЦР през 2011 и 2021 г., брой	4
Фигура 4 Намаление на населението за периода 2011-2021 по области на СЦР, %	4
Фигура 5 Дял на населението по области в общия брой население на СЦР, 2011 и 2021 г., %	5
Фигура 6 Структура на населението по възрастови интервали в страната и СЦР, %	6
Фигура 7 Структура на населението по възрастови интервали в СЦР и по области, %	6
Фигура 8 Население в общините на област Велико Търново през 2011 и 2021 г., брой	7
Фигура 9 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Велико Търново, %	8
Фигура 10 Структура на населението по възрастови интервали в област Велико Търново и по общини, %	8
Фигура 11 Население в общините на област Габрово през 2011 и 2021 г., брой	9
Фигура 12 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Габрово, %	9
Фигура 13 Структура на населението по възрастови интервали в област Габрово и по общини, %	10
Фигура 14 Население в общините на област Разград през 2011 и 2021 г., брой	10
Фигура 15 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Разград, %	11
Фигура 16 Структура на населението по възрастови интервали в област Разград и по общини, %	12
Фигура 17 Население в общините на област Русе през 2011 и 2021 г., брой	12
Фигура 18 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Русе, %	13
Фигура 19 Структура на населението по възрастови интервали в област Русе и по общини, %	14
Фигура 20 Население в общините на област Силистра през 2011 и 2021 г., брой	14
Фигура 21 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Силистра, %	15
Фигура 22 Структура на населението по възрастови интервали в област Силистра и по общини, %	15
Фигура 23 Населени места в СЦР с ръст на населението или с минимален дял намаление 2021 към 2011	20
Фигура 24 Населени места в СЦР с намаление на населението над 25%, 2021 към 2011	21
Фигура 25 Населени места в СЦР с ръст на населението или с минимален дял намаление 2021 към 2011 - област Велико Търново и област Габрово	22
Фигура 26 Населени места в СЦР с ръст на населението или с минимален дял намаление 2021 към 2011 - област Разград, област Русе и област Силистра	22
Фигура 27 Населени места в СЦР с ръст на населението над 50 души 2021 към 2011	23
Фигура 28 Населени места в СЦР с ръст на населението над 50 души 2021 към 2011 - област Велико Търново и област Габрово	23

Фигура 29 Населени места в СЦР с ръст на населението над 50 души 2021 2021 към 2011 - област Разград, област Русе и област Силистра	24
Фигура 30 Брой фирми по общини, 2020	26
Фигура 31 Произведена продукция (хиляди лева) по общини, 2019	27
Фигура 32 Дял на преработващата промишленост в % по общини, 2020	28
Фигура 3 Дял на ИКТ и далекосъобщенията в произведената продукция в % по общини, 2018	28
Фигура 34 Приходи от износ на нефинансовите предприятия, мил. лв., 2020	29
Фигура 35 Разходи за ДМА, млн. лв., 2020	29
Фигура 36 ПЧИ с натрупване, млн. евро, 2020	30
Фигура 37 Средна месечна заплата, лв., 2020	31
Фигура 38 Дял на Работна сила 15+ от общо население, %, 2021	32
Фигура 39 Коефициент на икономическа активност 15+, 2021	33
Фигура 40 Коефициент на заетост 15+, 2021	33
Фигура 41 Коефициент на безработица, 2021	34
Фигура 42 Брой население на един лекар, 2021	34
Фигура 43 Брой население на един дентален лекар, 2021	35

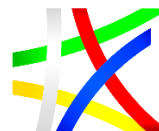

СЪКРАЩЕНИЯ

НПО	Неправителствени организации
СЗР	Северозападен район
СЦР	Северен централен район

I. Въведение

В съответствие с планиране изпълнението на Дейност 1 са идентифицирани ключови икономически и демографски показатели за развитие на ниво община при достъпност на данни или на ниво област.

Ключовите показатели за развитие на местно ниво оценяват тенденциите в предоставяне на основните публични услуги и икономическо развитие, като разкриват и връзките между тенденциите в отделните области на демографско, икономическо и социално развитие и подпомагат идентифицирането на потенциали за местно развитие, които могат да бъдат използвани по подходящ начин.

Използваните за целите на анализа индикатори отговарят на някои основни изисквания:

- за съответния индикатор е налична информация на ниво община и съответно да е налична възможност за изследване на съответната област/ политика на развитие на ниво община;
- източникът на данни за съответния индикатор да бъде надежден, с ясна и утвърдена методология за набиране на информация, вкл. НСИ и останалите органи на статистиката, съгласно Закона за статистиката;
- индикаторите да осигуряват възможност за сравнения и съпоставка на развитието между две и повече общини, вкл. от различни области и региони за развитие.

Използваните типове показатели обхващат области, съответстващи и на типовете области на развитие, в съответствие с утвърдените Методически указания за разработване и прилагане на Планове за интегрирано развитие на община (ПИРО) за периода 2021-2027 г.:

- икономически
- демографски
- социални
- екологични

Като източници на данни са бъдат използвани НСИ и други органи на статистиката, съгласно нормите на Закона за статистиката, като ще бъдат разглеждани показатели, за които е налична публично достъпна информация.

Методологията ограничава проучването на показатели, свързани с техническата инфраструктура, тъй като в общия случай нейното развитие е базово изискване и цел за нуждите на развитие и концентрира основния обем публични инвестиции. Това изискване е потвърдено и от резултатите от проведените проучвания сред представителите на местните власти и граждански организации в общините в СЦР, според които добрата транспортна свързаност се разглежда като ключов фактор за местно развитие.

II. Демографски показатели и териториално разпределение на населението

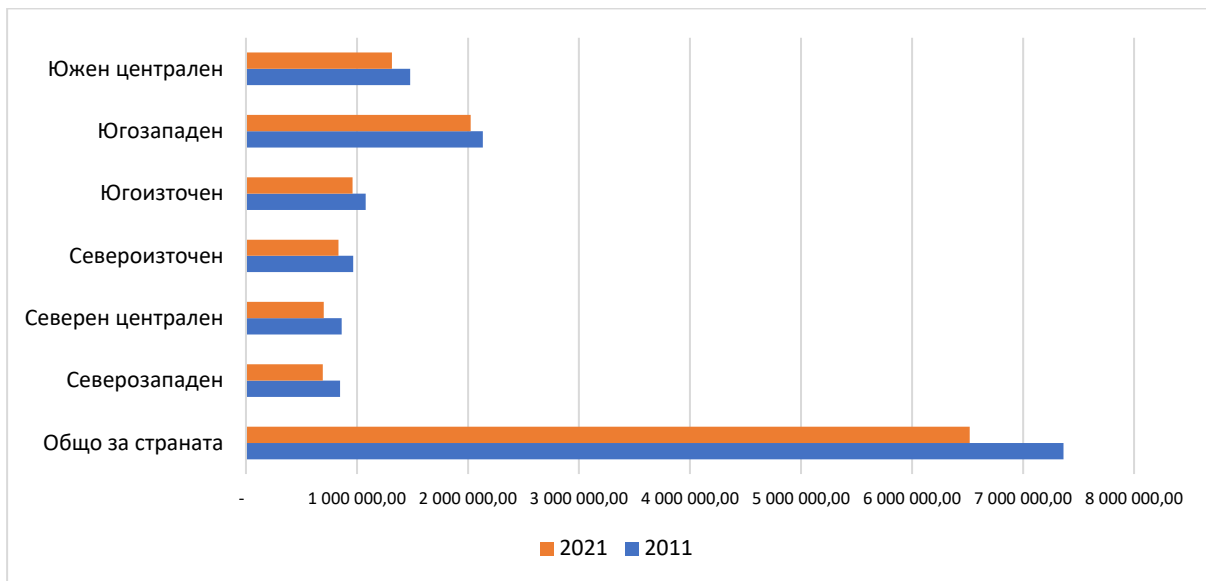
Промените в демографските показатели се разглеждат като един от най-важните показатели, които отразяват степента на развитие на дадена общност/локация. Общоприето е разбирането, че намаляване на броя на населението е свързано, както с присъщи тенденции с дълъг времеви хоризонт като застаряване на населението в глобален мащаб в развитите страни, така и с ниски или незадоволителни нива на икономическо и социално развитие в определени региони и общини.

Резултатите от проведеното през септември 2022 г. национално преброяване на населението в България дават възможност за сравнителен преглед спрямо 2011 г. на демографските показатели и териториалното разпределение на населението в наблюдаваните общини в Северен централен район.

1. Демографски тенденции

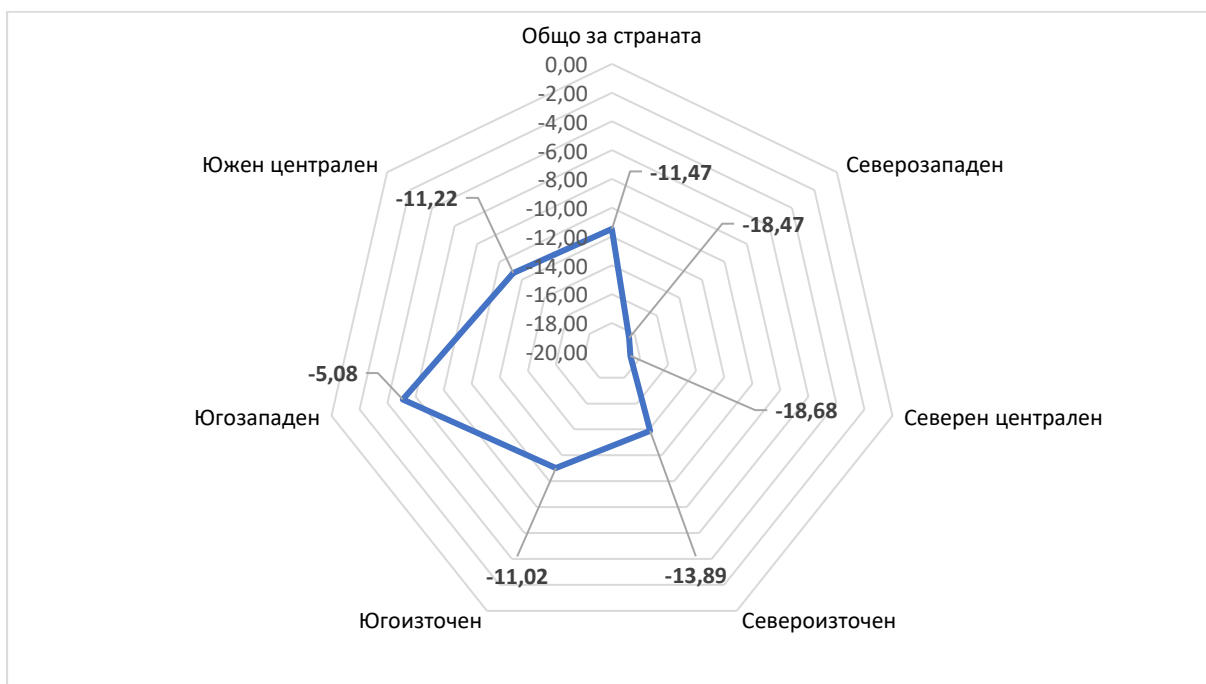
Видно от данните от националните преброявания през 2011 и 2021 г., населението на страната намалява с 11,47% за десетгодишния период – от 7 364 хиляди до близо 6 520 хиляди души. Тази тенденция не е равномерно изразена в отделните региони за планиране. С най-висок дял намалява населението на СЗР – с -18,67%, като дори изпреварва СЗР (-18,47%). С най-нисък дял на намаление остава ЮЗР (-5,08%). Като цяло населението на регионите в южната част на страната намалява с по-бавни темпове.

Фигура 1 Население в регионите за планиране на България през 2011 и 2021 г., брой

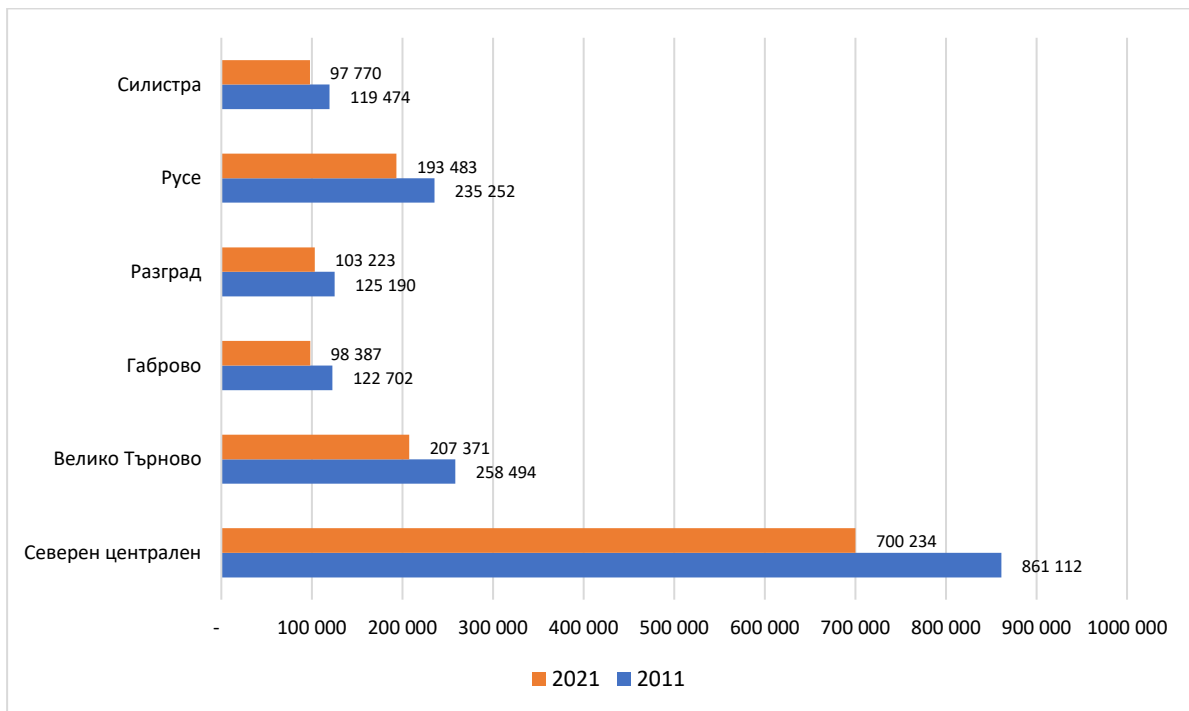

През 2021 г. населението в СЦР е 700 234 хиляди души или с около 161 хиляди души по-малко спрямо 2011 г.

Фигура 2 Намаление на населението за периода 2011-2021 в страната и в регионите за планиране, %

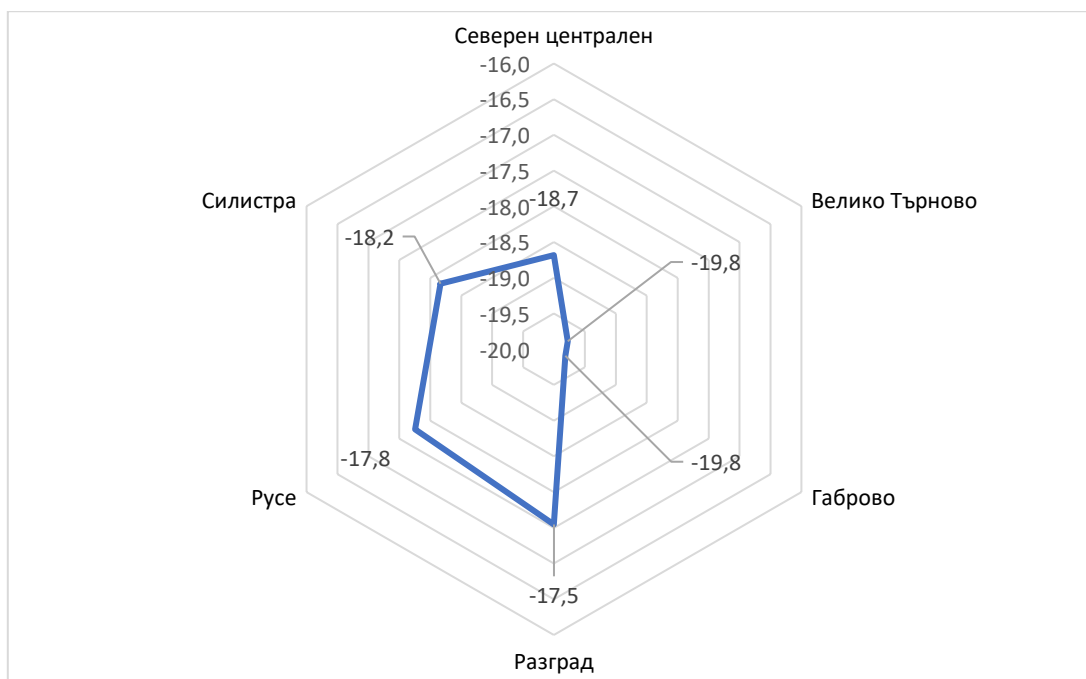
Фигура 3 Население на областите в СЦР през 2011 и 2021 г., брой

През 2021 г. само една от петте области остава с население над 200 хиляди души, а област Габрово и област Силистра намаляват до малко под 100 хиляди.

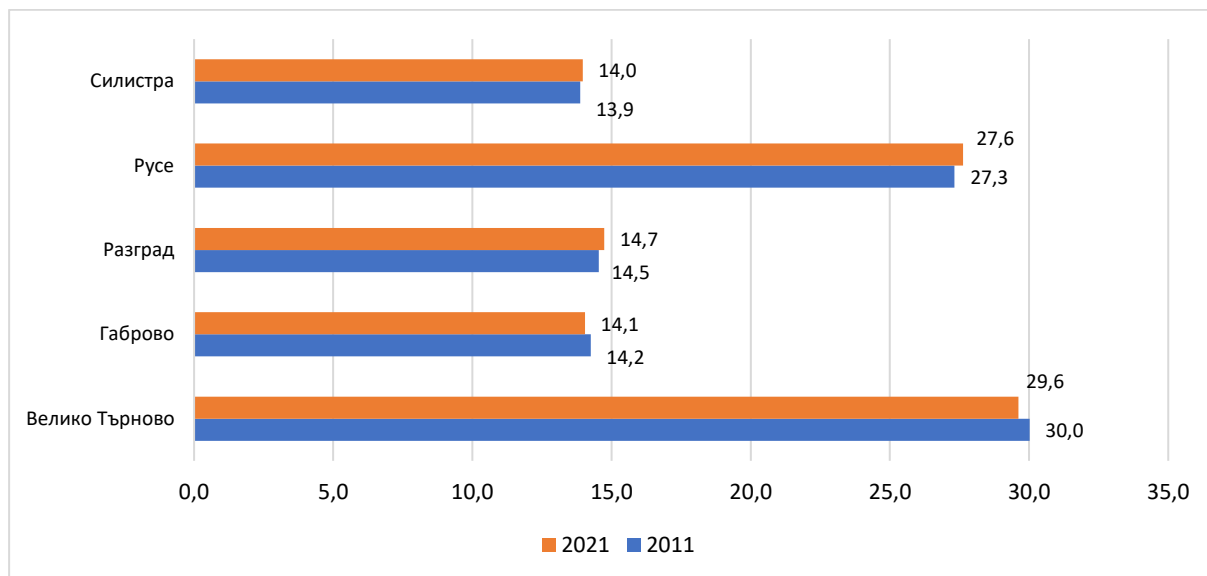
Населението във всички области на СЦР намалява с близки стойности. Област Велико Търново и област Габрово намаляват почти с 20% , следвани от област Силистра. С най-ниски нива на намаление на населението са област Русе и област Разград.

Фигура 4 Намаление на населението за периода 2011-2021 по области на СЦР, %

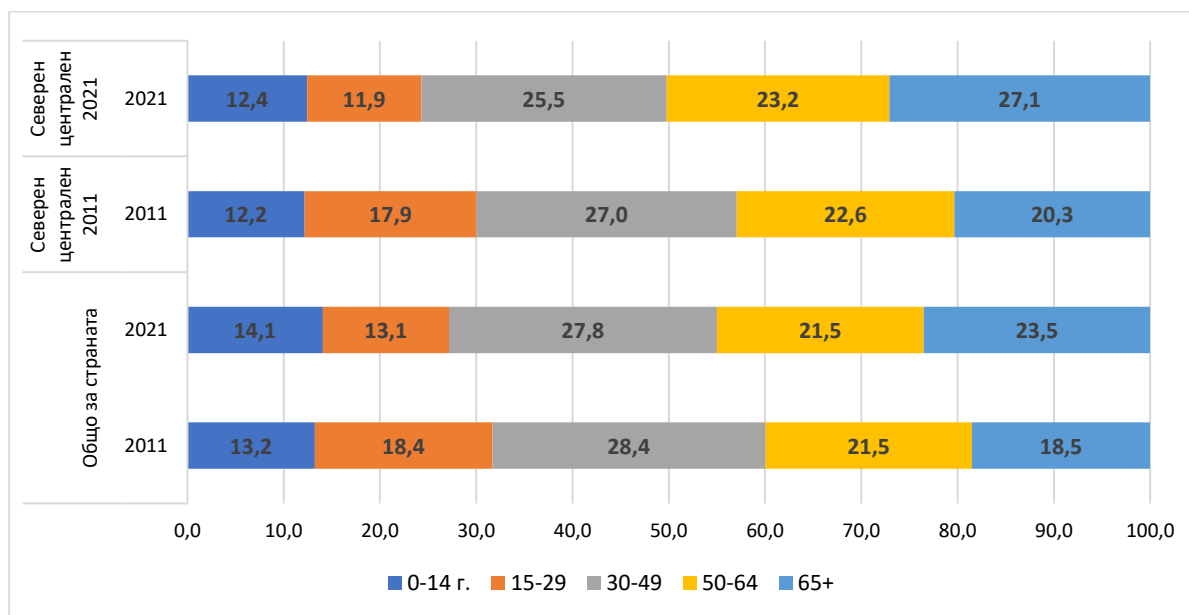
Значителното намаление на населението на области Велико Търново и Габрово води до нарастване на дела на останалите три области в населението на СЦР.

Фигура 5 Дял на населението по области в общия брой население на СЦР, 2011 и 2021 г., %

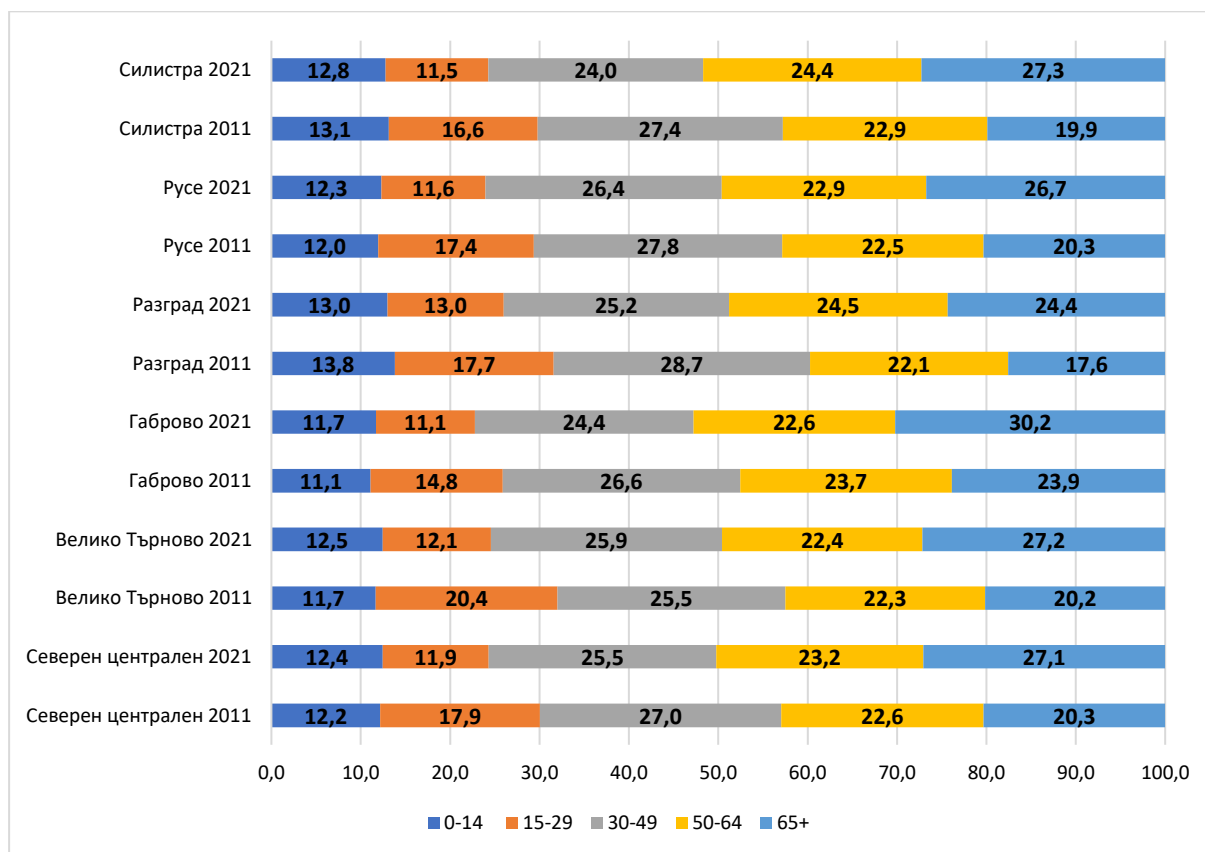

Общото намаление на населението има своите специфични отражения и върху броя на хората в различните възрастови интервали. Младите хора до 29 г. в СЦР са по-малък дял от общото население отколкото средното за страната както през 2011, така и през 2021 г. Тенденцията обаче е за силно намаление на тази група за десетгодишния период. И докато делът на децата (0-14 г.) бележи дори минимално нарастване, то този ефект е най-силно изразен в групата между 15 и 29 г., която намалява с 6 процентни пункта за десет години. При сравнително по-малко нарастване на следващите групи 30-49 и 50-64, на практика това означава, че една трета от младите хора във възраст за обучение в университети и начало на професионална кариера са напуснали СЦР (вероятно част от тях за целите на обучение във висши училища извън региона). При наличието на пет висши училища на територията на СЦР това разкрива силно обезпокоителна тенденция. Очаквано се наблюдава нарастване на възрастовата група над 65 години, като и тук тенденцията е по-бързо развиваща се от средното за страната.

Фигура 6 Структура на населението по възрастови интервали в страната и СЦР, %

Фигура 7 Структура на населението по възрастови интервали в СЦР и по области, %

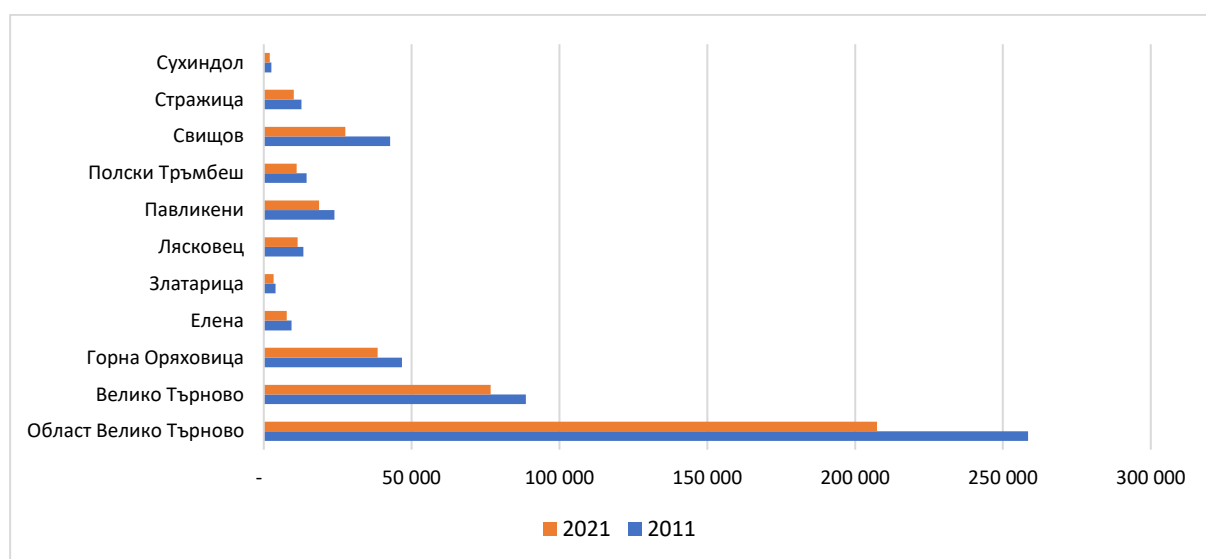
На областно ниво тенденцията в намалението във възрастовата група 15-29 е най-силно изразена в областите Велико Търново – над 8 п.п., област Русе – почти 6 п.п. В най-малка степен това намаление се наблюдава в област Габрово – 3,7 п.п. В три от областите дела на децата до 14 г. бележи леко нарастване – Велико Търново, Габрово и Русе, докато в областите Разград и Силистра е регистрирано намаление в тази група. Намаление се

наблюдава в основната група в трудоспособна възраст 30-49, отново най-изразено в областите Разград и Силистра. Област Велико Търново бележи лек ръст в тази възрастова група, както и в следващата – 50-64 г. Единствено област Габрово регистрира намаление и в двете групи в трудоспособна възраст – с 2,2 п.п за 30-49 и с 1,1 п.п. за 50-64 г. Групата над 65 г. нараства във всички области на СЦР, което съответства на общите тенденции в страната и Европа.

Прегледът по области разкрива детайли в демографските тенденции сред общините в СЦР.

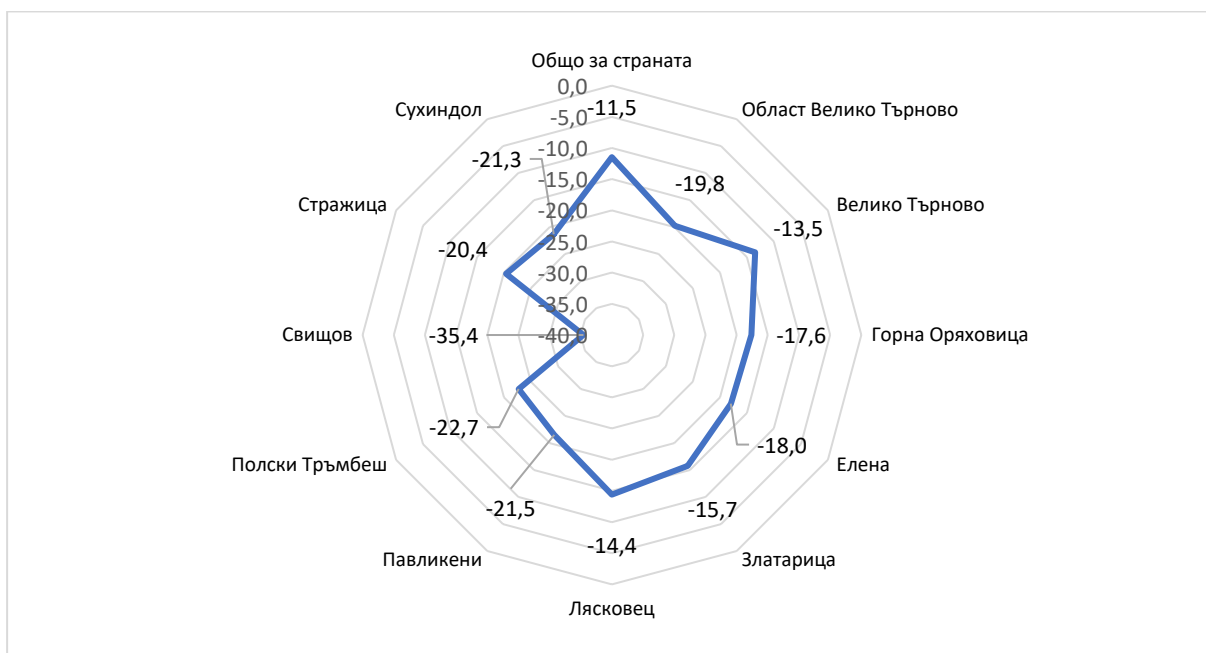
1.1. Област Велико Търново

Фигура 8 Население в общините на област Велико Търново през 2011 и 2021 г., брой

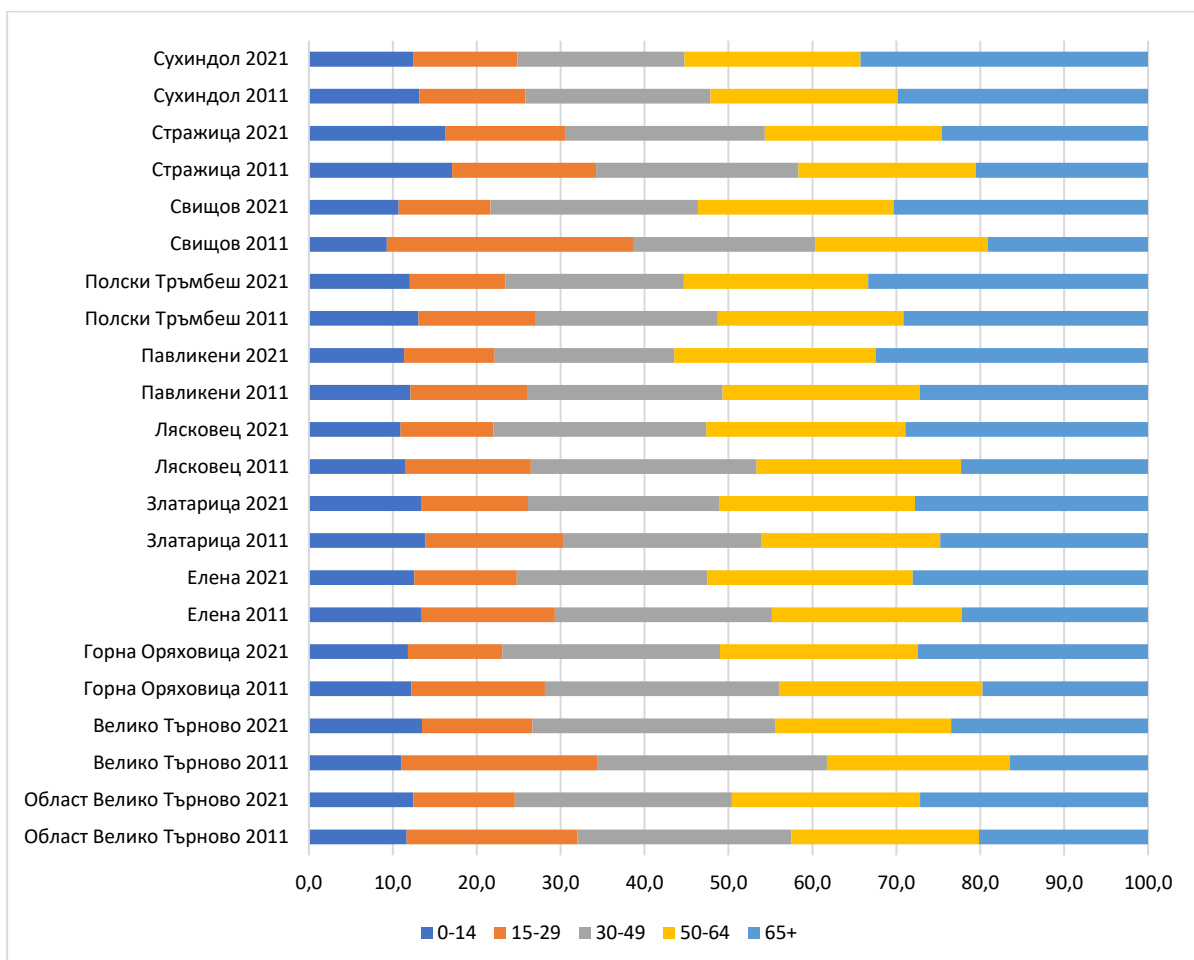

Във всички общини на област Велико Търново населението намалява. В най-малка степен това се отнася до община Велико Търново, следвана от близо разположената община Лясковец. Географската близост и достъпността на публичните услуги и работни места в областния център обаче не повлиява на тенденциите в община Горна Оряховица, където се регистрира по-високо намаление. Впечатление прави намаляването на населението на община Свищов – с 35,4% спрямо 2011 г., което е приблизително три пъти по-голямо от намалението на населението в областния център и най-значимото намаление на ниво община в целия Северен централен район. Значимо е и намалението на населението в общините Полски Тръмбеш, Павликени и Сухиндол.

Фигура 9 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Велико Търново, %

Фигура 10 Структура на населението по възрастови интервали в област Велико Търново и по общини, %

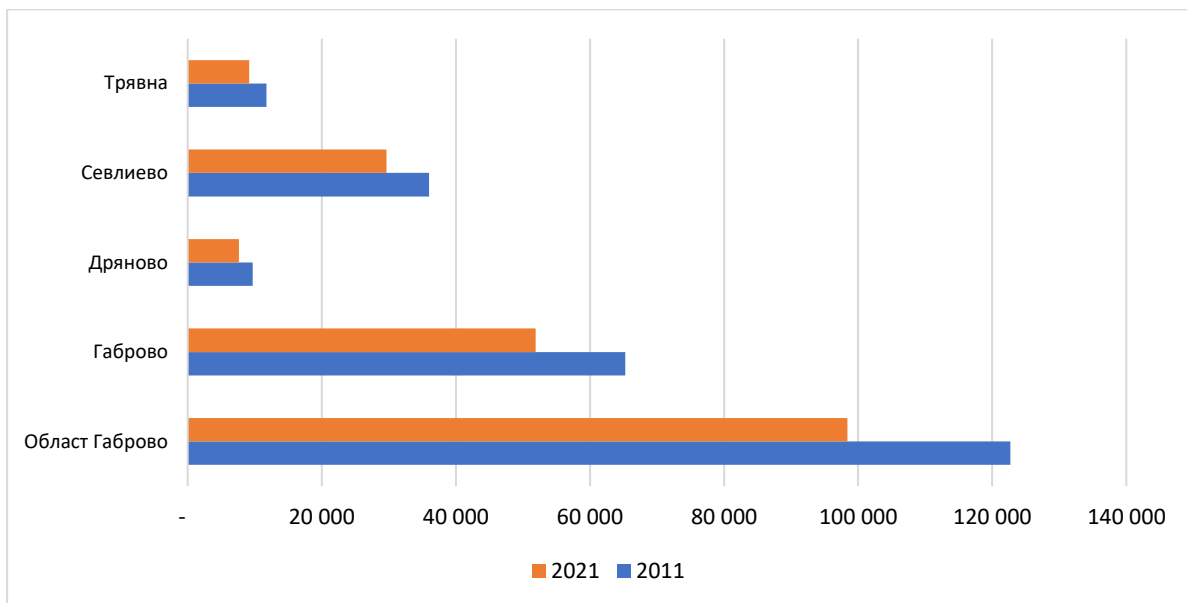

Най-значително е намалението на възрастовата група 15-29 в община Свищов – с 18,4 п.п., следвана от община Велико Търново – с 10,2 п.п. Отчасти това се дължи на по-

ниския дял на групата 0-14 и през 2011 г., но за община Свищов съществена роля играе и намалението на общото население на общината – най-голямото от всички 36 общини на територията на СЦР. Групата над 65 години нараства във всички общини, като най-значимо е това нарастване в Свищов, Горна Оряховица и Велико Търново. Увеличение на дела на децата – 0-14 г., се наблюдава единствено в общините Велико Търново и Свищов.

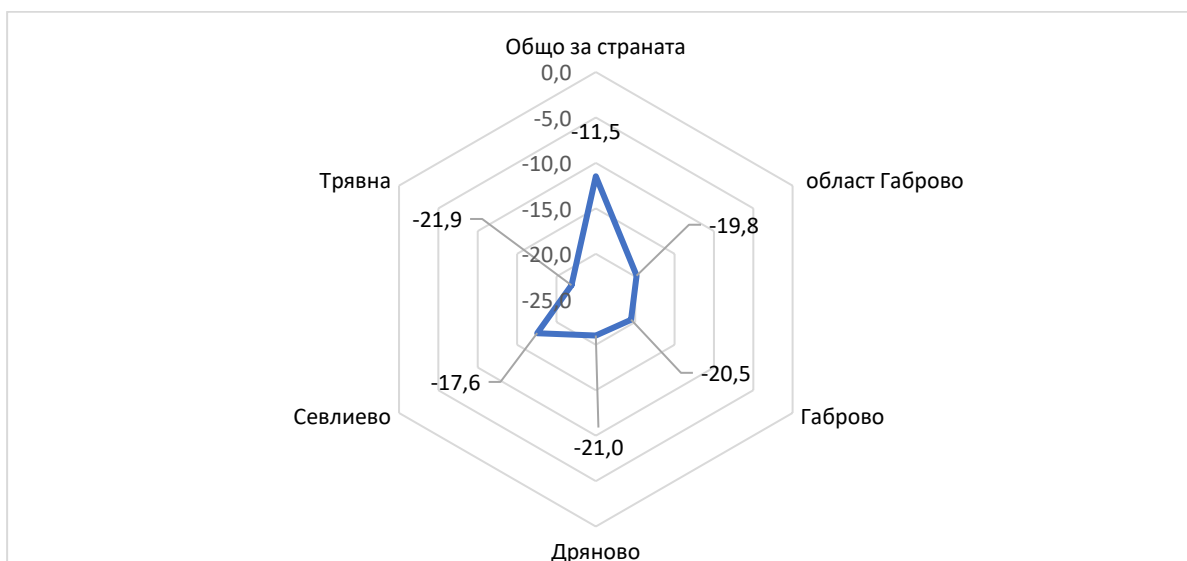
1.2. Област Габрово

Фигура 11 Население в общините на област Габрово през 2011 и 2021 г., брой

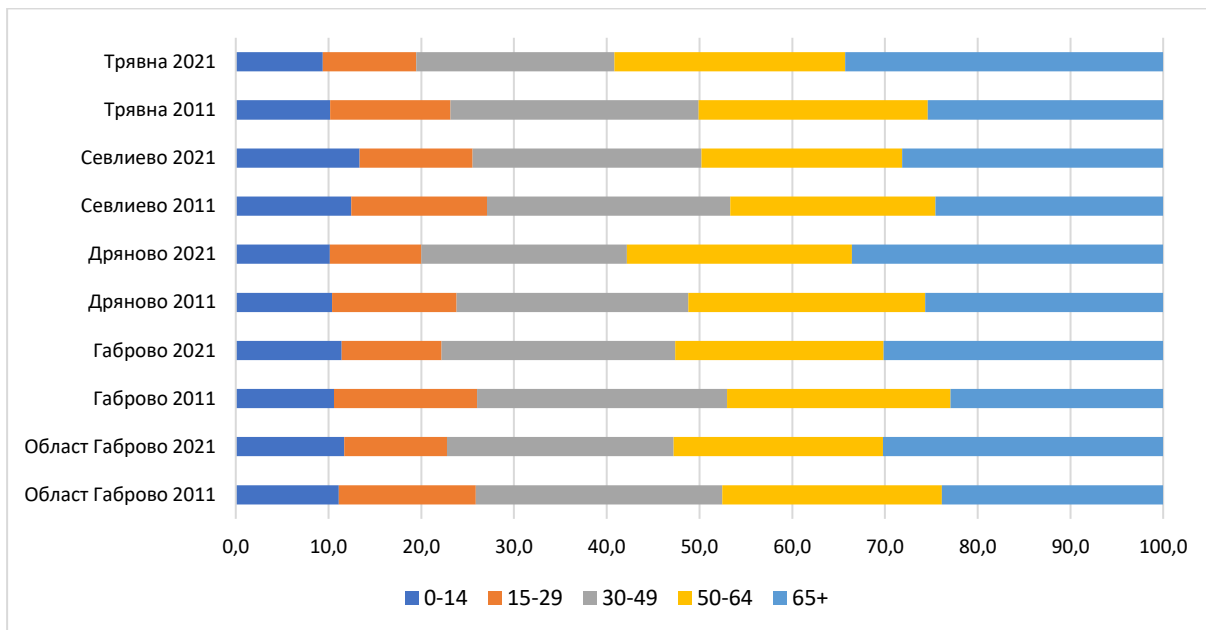

Във всички общини на област Габрово населението намалява. В най-малка степен това се отнася до община Севлиево. В останалите общини населението намалява в приблизително сходни нива, като най-значимо е намалението в община Трявна - 21,9%.

Фигура 12 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Габрово, %

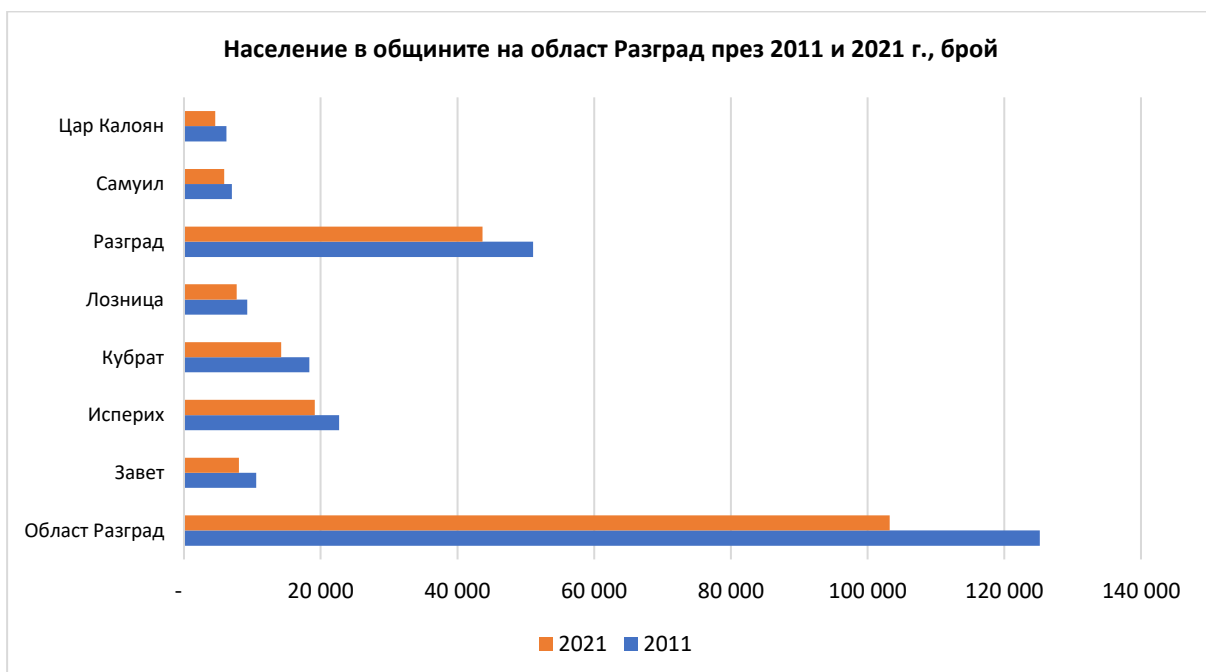
Фигура 13 Структура на населението по възрастови интервали в област Габрово и по общини, %

Минимално нарастване на дела на децата – 0-14 г., се наблюдава в общините Севлиево и Габрово (съответно 0,9 и 0,8 п.п.). Възрастовата група от 15-29 г. намалява най-много в община Габрово и община Дряново. Съществено и по-високо отколкото в останалите общини на областта, е намалението на хората в трудоспособна възраст между 30 и 49 г. в община Трявна, където и е най-голямото увеличение на хората над 65 г. – с близо 9 п.п.

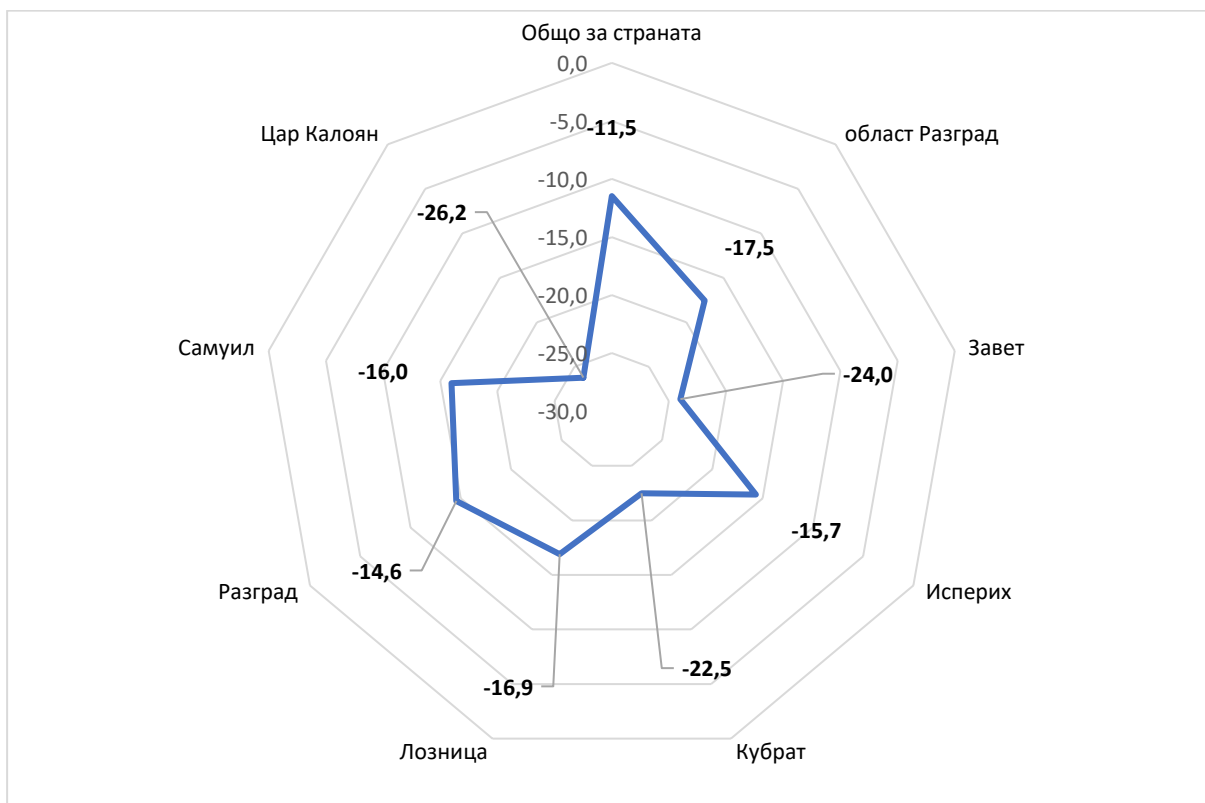
1.3. Област Разград

Фигура 14 Население в общините на област Разград през 2011 и 2021 г., брой

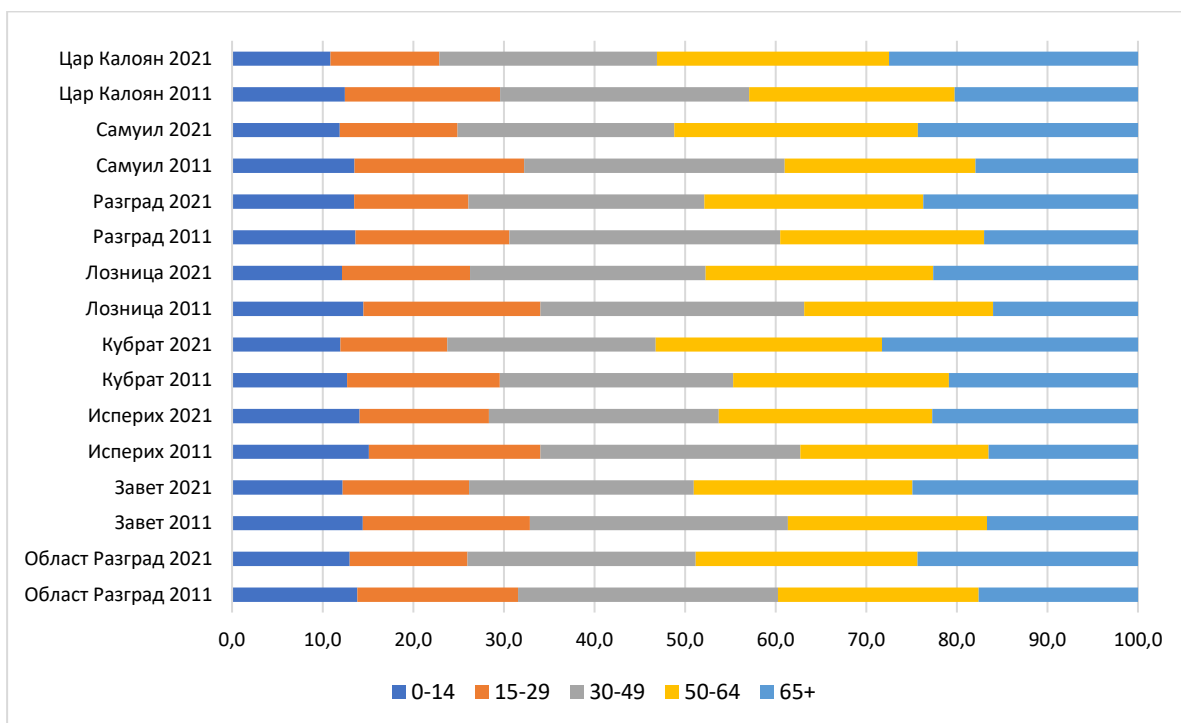

Във всички общини на област Разград населението намалява. В най-малка степен това се отнася до община Разград, следвана от близо разположената община Самуил и община Исперих. Впечатление прави намаляването на населението на община Цар Калоян – с 26,2% спрямо 2011 г., което е приблизително два пъти по-голямо от намалението на населението в областния център и едно от най-значимите на ниво община в целия Северен централен район. Значимо е и намалението на населението в общините Завет и Кубрат.

Фигура 15 Намаляние на населението за периода 2011-2021 в общините на област Разград, %

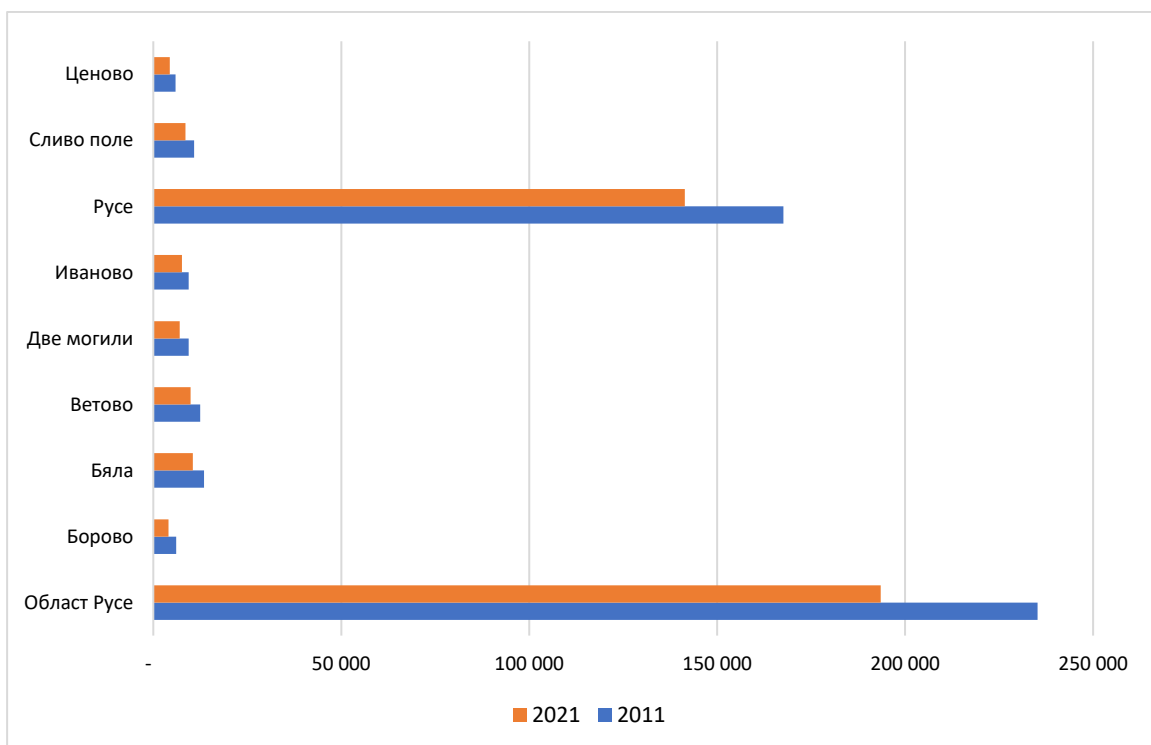
Фигура 16 Структура на населението по възрастови интервали в област Разград и по общини, %

Делът на всички възрастови групи от 0 до 49 години намалява сравнително равномерно във всички общини в област Разград. Навсякъде се наблюдава нарастване на дела на групите 50-64 и над 65 г. Най-благоприятни са тенденциите в община Разград.

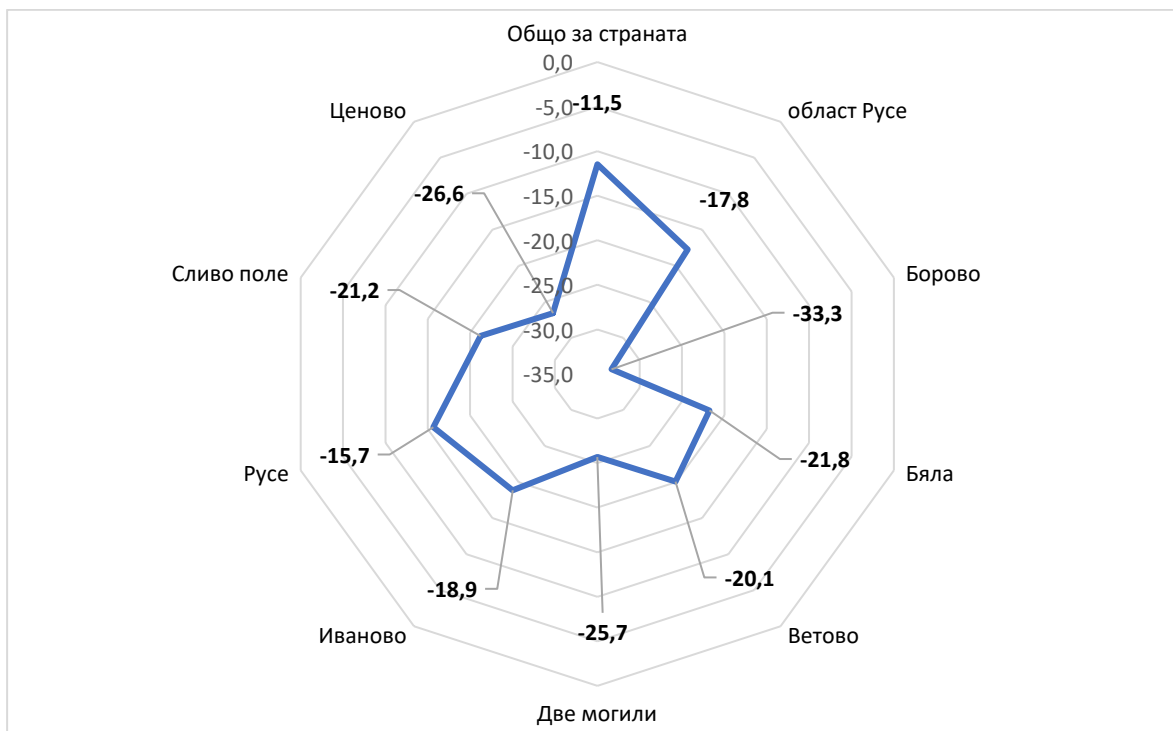
1.4. Област Русе

Фигура 17 Население в общините на област Русе през 2011 и 2021 г., брой

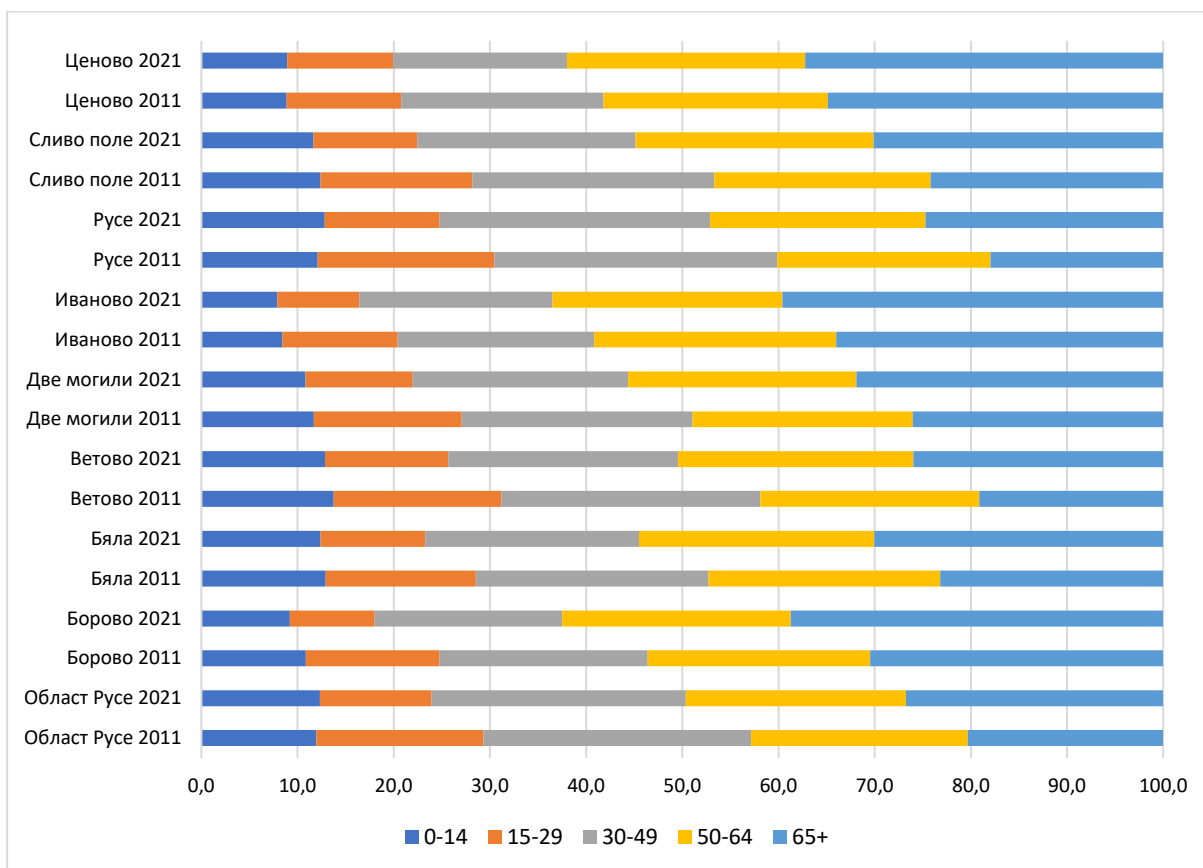

Във всички общини на област Русе населението намалява. В най-малка степен това се отнася до община Русе, следвана от близо разположената община Иваново. Във всички останали общини на областта населението намалява съществени, като особено значителен е този процес в община Борово, както и в Ценово и Две могили. Община Русе се утвърждава като център от значим порядък с население малко над 140 000 човека, като всички останали общини в областта са значително по-малки – община Бяла остава единствената с над 10 000 човека население, а останалите шест общини са под този праг, а две от тях и под 5 000 човека.

Фигура 18 Намаляние на населението за периода 2011-2021 в общините на област Русе, %

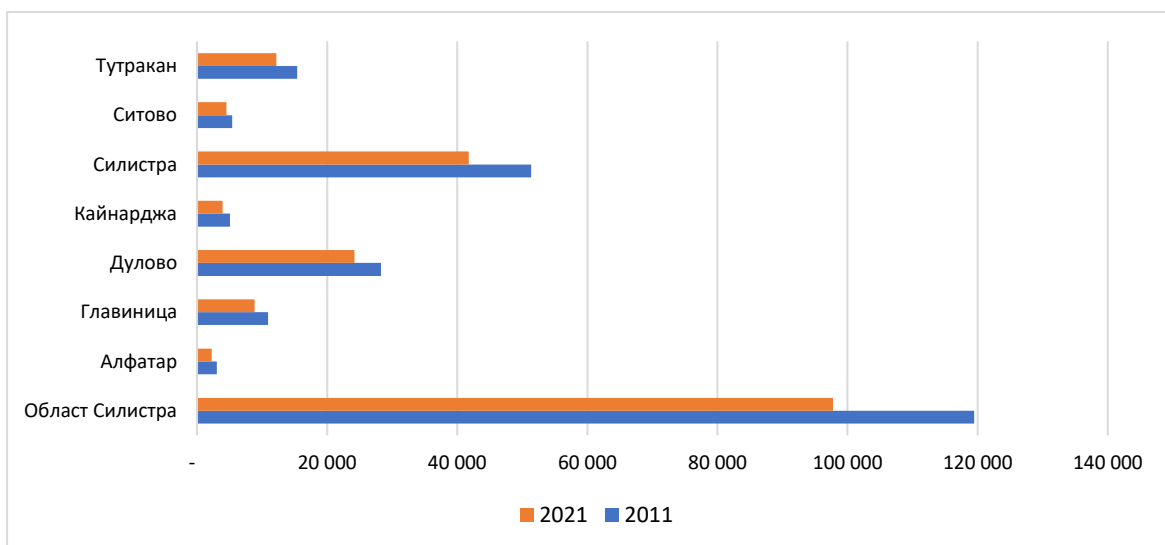
Фигура 19 Структура на населението по възрастови интервали в област Русе и по общини, %

Във всички общини на област Русе делът на младите възрастови групи като цяло намалява. В групата 0-14 г. единствените изключения са община Русе с ръст от 0,7 п.п. и община Ценово с ръст от 0,1 п.п. Най-голямо е намалението на дела на възрастовата група 15-29 г. Най-силно изразени са тези тенденции в община Борово.

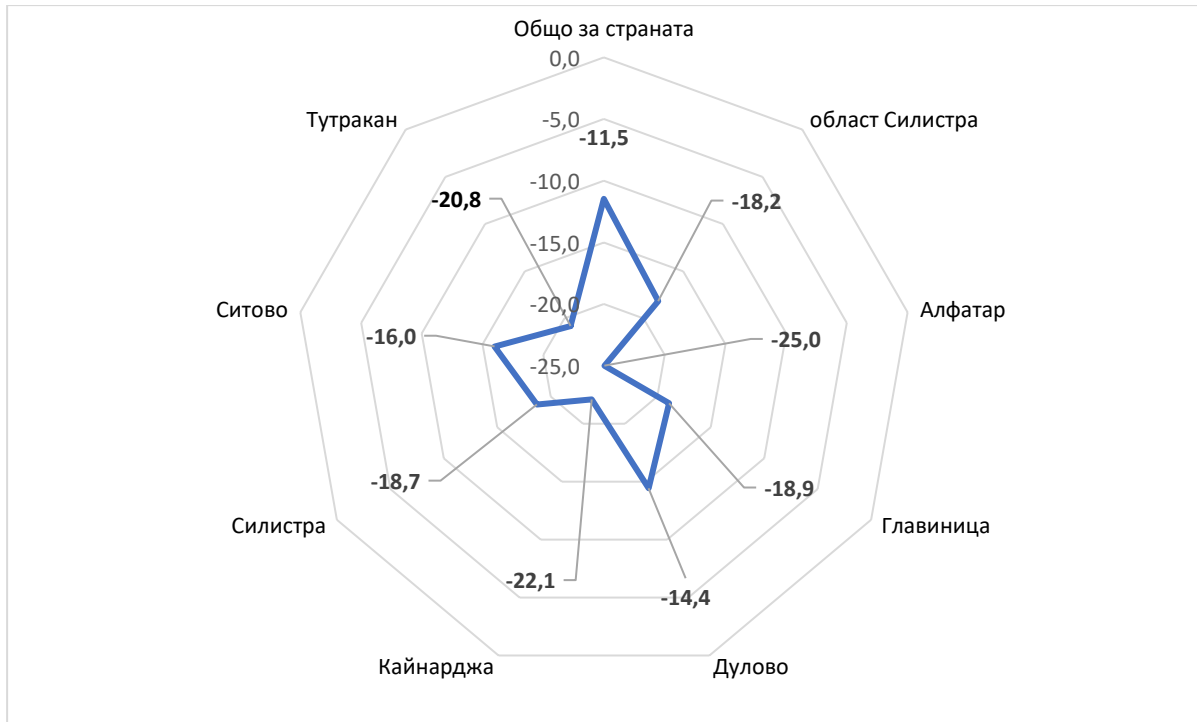
1.5. Област Силистра

Фигура 20 Население в общините на област Силистра през 2011 и 2021 г., брой

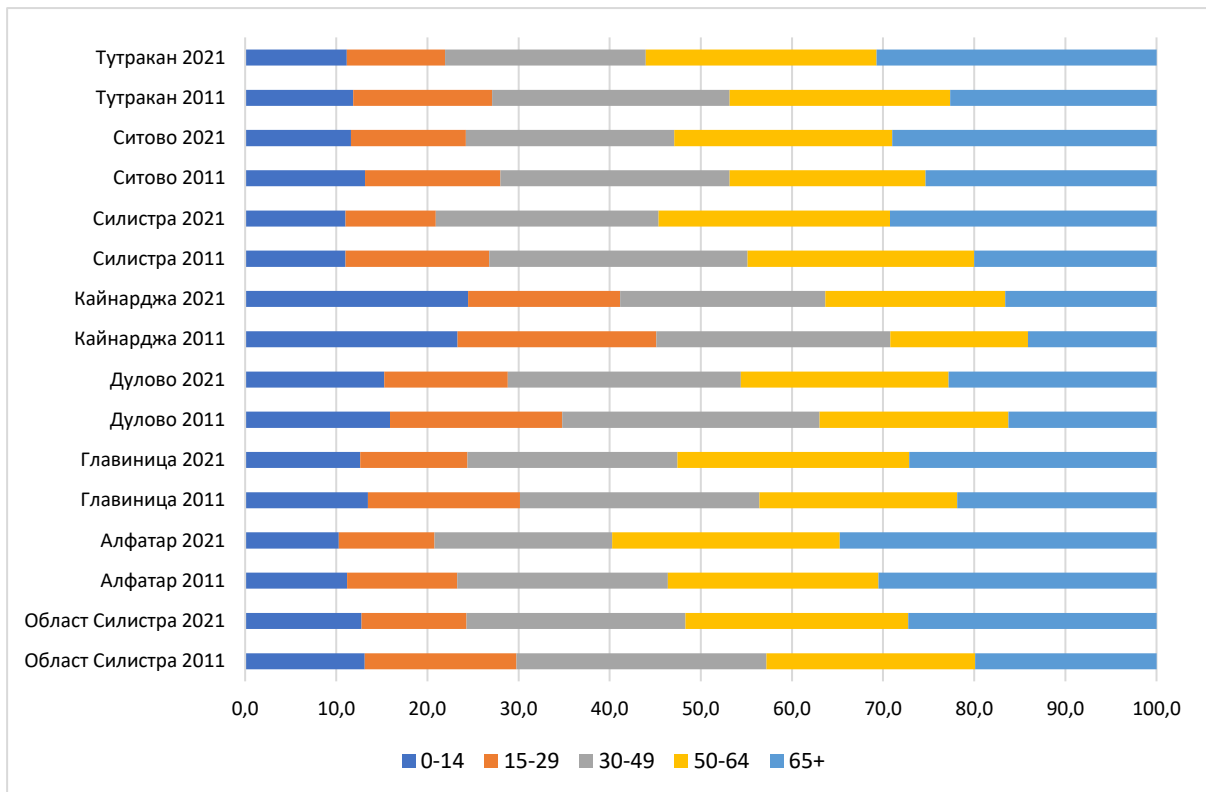

Във всички общини на област Силистра населението намалява. В най-малка степен това се отнася до общините Дулово и Ситово. Значимо е намалението в общините Алфатар и Кайнарджа. През 2021 г. всички общини в област Силистра, с изключение на областния център, са с население под 40 000 души.

Фигура 21 Намаление на населението за периода 2011-2021 в общините на област Силистра, %

Фигура 22 Структура на населението по възрастови интервали в област Силистра и по общини, %

Във всички общини на област Силистра делът на младите възрастови групи като цяло намалява. В групата 0-14 г. единствените изключения са община Кайнарджа с ръст от 1,1 п.п. и община Силистра, където делът на групата остава без изменение. Най-голямо е намалението на дела на възрастовата група 15-29 г., като водещи са общините Силистра, Дулово, Кайнарджа и Главиница. Най-силно изразени са тези тенденции и община Главиница.

1.6. Обобщение

По отношение на демографските тенденции общините в СЦР могат да бъдат условно класифицирани в три групи – с бързо намаляващо население (с над 25% спрямо 2011 г.), със средно намаляващо население (между 20 и 22% спрямо 2011 г.) и с бавно намаляващо население (под 20% спрямо 2011 г.).

Намаление на населението над 20% през 2021 спрямо 2011 се наблюдава в 20 от 36-те общини на СЦР, като най-голям брой такива общини има в област Русе – 6 и област Велико Търново – 5. Три от четирите общини в област Габрово са с намаление на населението над 20%.

Най-голямо намаление на населението в периода 2011-2021 г. с повече от 22% е регистрирано в следните общини:

Таблица 1 Общини в СЦР с намаление на населението над 22 % в периода 2011-2021

Област	Община	Намаление на населението, %
Велико Търново	Свищов	35,4
Русе	Борово	33,3
Русе	Ценово	26,6
Разград	Цар Калоян	26,2
Русе	Две могили	25,7
Силистра	Алфатар	25,0
Разград	Завет	24,0
Велико Търново	Полски Тръмбеш	22,7
Разград	Кубрат	22,5
Силистра	Кайнарджа	22,1

Източник: НСИ, собствени изчисления

С изключение на община Свищов, останалите общини с най-голямо намаление на населението - над 25%, са общини с население през 2011 г. около 6 000 души или по-

малко. Не се наблюдават специфични общи характеристики на общините с най-голямо намаление на населението по отношение на възрастовата структура с изключение на община Свищов, която регистрира най-голямото за СЦР намаление във възрастовата група 15-29 години.

Общините Свищов, Борово и Ценово, заедно с община Две могили формират клъстер на общини със силно намаляващо население. И докато община Свищов може да бъде определена като сравнително географски отдалечена от по-големите икономически центрове – Русе, Велико Търново, Плевен, то община Борово, например, е с добър достъп до първокласната транспортна мрежа и в близост до областния център Русе. Съседни граници имат и други общини в този списък – Алфатар и Кайнарджа, както и Завет и Кубрат. В общините не са ситуирани специфични и от национално значение природни или културно-исторически дадености.

Най-малко намаление на населението в периода 2011-2021 г. с до 20% е регистрирано в следните общини:

Таблица 2 Общини в СЦР с намаление на населението с до 20% в периода 2011-2021

Област	Община	Намаление на населението, %
Велико Търново	Велико Търново	13,5
Велико Търново	Горна Оряховица	17,6
Велико Търново	Елена	18,0
Велико Търново	Златарица	14,4
Велико Търново	Лясковец	14,4
Габрово	Севлиево	17,6
Разград	Исперих	15,7
Разград	Лозница	16,9
Разград	Самуил	16,0
Разград	Разград	14,6
Русе	Иваново	18,9
Русе	Русе	15,7
Силистра	Главиница	18,9
Силистра	Дулово	14,4
Силистра	Силистра	18,7

Област	Община	Намаление на населението, %
Силистра	Ситово	16,0

Източник: НСИ, собствени изчисления

Специфичното в тази група е, че в нея участват общини областни и икономически центрове, вкл. и в национален порядък – Велико Търново, Русе, Разград, Севлиево, както и общини, намиращи се в непосредствено или близо до тези центрове. С най-малко е намаляло населението на община Велико Търново, следвана от Дулово, Златарица, Лясковец, Разград.

Намалението на населението в оставащите общини – между 20 и 22%, е класифицирано условно като средно.

Таблица 3 Общини в СЦР с намаление на населението между 20 и 22 % в периода 2011-2021

Област	Община	Намаление на населението, %
Велико Търново	Павликени	21,5
Велико Търново	Стражица	20,4
Велико Търново	Сухиндол	21,3
Габрово	Габрово	20,5
Габрово	Дряново	21,0
Габрово	Трявна	21,9
Русе	Ветово	20,1
Русе	Бяла	21,8
Русе	Сливо поле	22,7
Силистра	Тутракан	20,8

Източник: НСИ, собствени изчисления

2. Населени места и териториално разпределение на населението

Към началото на 2023 г. на населението на СЦР живее в 996 населени места. В периода януари 2011 – февруари 2021 са закрити 7 населени места в СЦР, всички в община Севлиево. Едно от тях е закрито (с. Дрянът, 23995), а 6 села са закрити чрез

присъединяване към други населени места (Рогулят, Мариновци, Малиново, Баева ливада, Българи, Дялък)¹.

Пред 2011 г. 127 населени места в СЦР са били без нито един жител. През 2021 г. 96 от тях продължават да са без население – 16 в община Велико Търново, 2 в община Габрово, 12 в община Дряново, 23 в община Елена, 5 в община Златарица, 3 в община Севлиево (едно от тях е закрито), 35 в община Трявна. В 31 населени места, които през 2011 г. не са имали жители, към 2021 г. са се заселили общо 76 човека. Тези населени места са почти по равно разпределени между общините Велико Търново, Елена, Златарица, Габрово, Дряново и Трявна, като в нито едно от селата заселилите се не надвишават 7 човека. При анализът на тези данни, както и на данните за нарастване на населението в някои от малките населени места следва да се отчитат миграционните процеси през 2020 г., породени от кризата с Covid-19.

Таблица 4 Брой населени места в СЦР по групи население, 2011 и 2021 г.

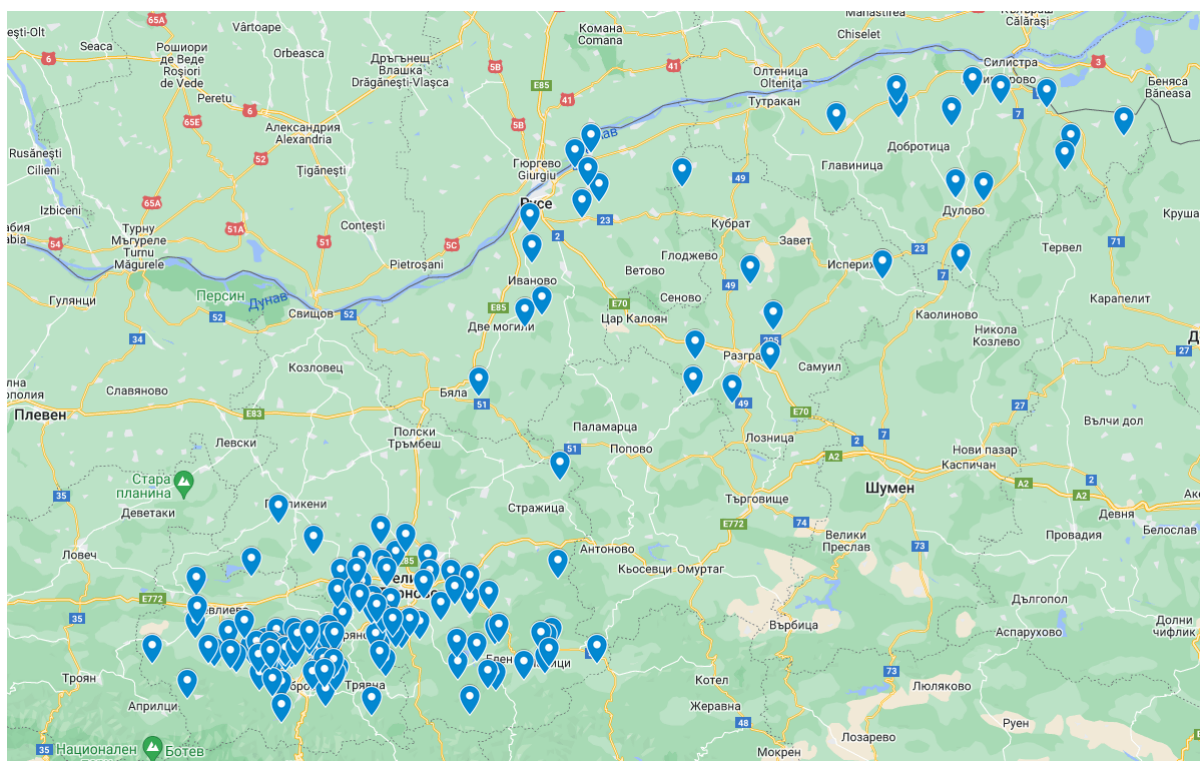
Население, брой	Преброяване на населението 2011	Преброяване на населението 2021
	Брой населени места	Брой населени места
0	127	136
0 - 10	200	197
11 - 30	98	111
31 - 50	48	43
51 - 100	58	60
101 - 300	124	145
301 - 500	97	94
5001 - 1000	128	114
1001 - 1500	43	39
1501 - 2000	25	18
2001 - 3000	19	9
3001 - 5000	10	9
Над 5000	19	18
ОБЩО	996	993

Източник: НСИ, собствени изчисления

Най-значимо изменение се наблюдава в броя населени места с население между 2000 и 3000 човека. През 2011 г. те са били 19, а през 2021 г. остават едва 9. Сред някои от тях се наблюдава значително намаление в рамките между 25 и 30% - Килифарево (Велико Търново), Драганово (Горна Оряховица), Брестовене и Острово (Завет), Дянково и Раковски (Разград), Езерче (Цар Калоян), Тетово (Русе).

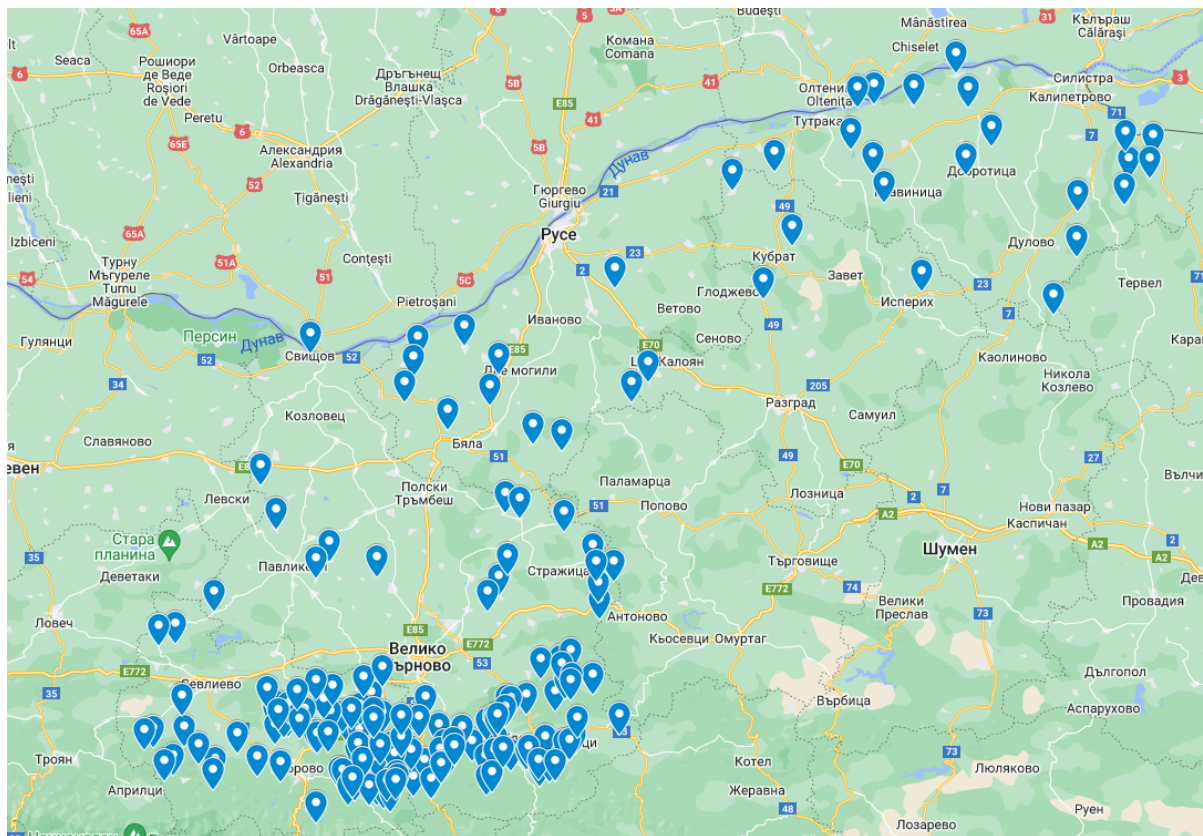
¹ Национален регистър на населените места, <https://www.nsi.bg/nrnm/reports>

Фигура 23 Населени места в СЦР с ръст на населението или с минимален дял намаление 2021 към 2011

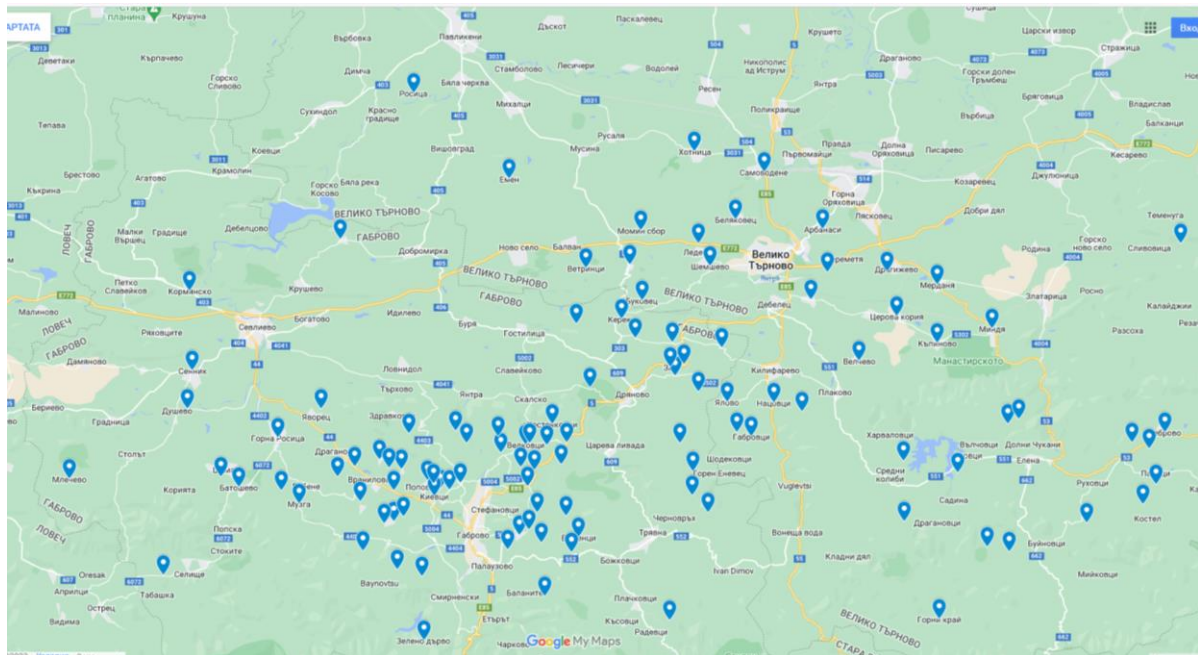
Географското разпределение на населените места, в които е регистриран ръст на населението или минимално намаление за периода 2011-2021 г. потвърждава първоначалната хипотеза, че за заселване са предпочитани населението места, в близост до големите градски центрове с осигурена добра транспортна достъпност.

Фигура 24 Населени места в СЦР с намаление на населението над 25%, 2021 към 2011

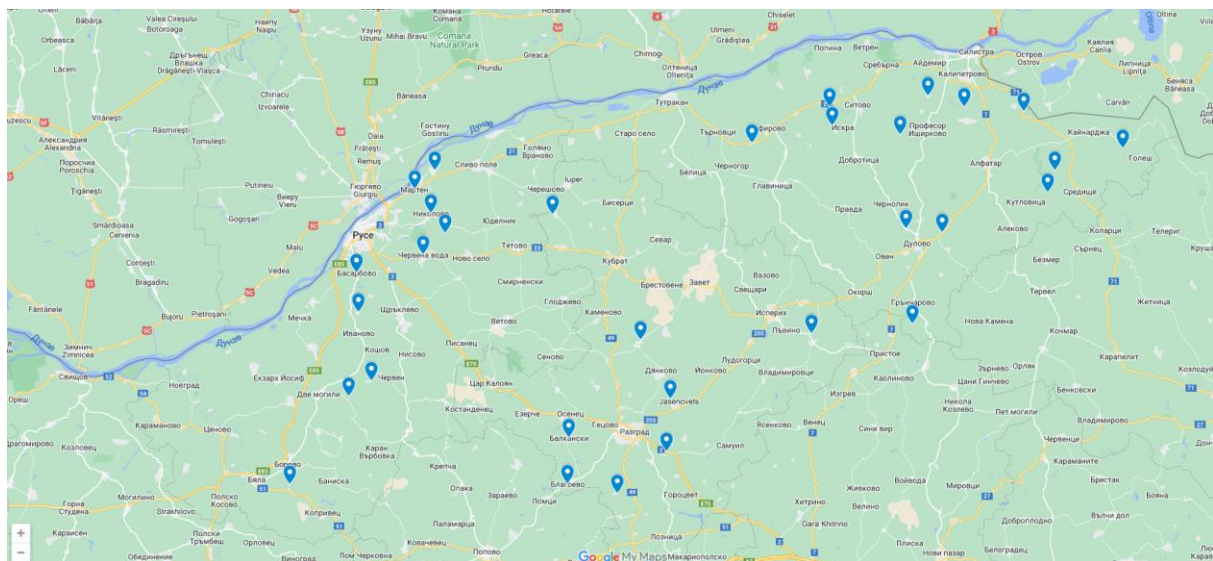

Обратната зависимост също е илюстрирана от географското разпределение на населението места, в които населението е намаляло над 35% за периода 2011-2021 г. Те са концентрирани в планинските райони на общините в област Габрово и Велико Търново, както и в по-отдалечените от икономическите и/или общинските центрове части на общините в останалите области.

Фигура 25 Населени места в СЦР с ръст на населението или с минимален дял намаление 2021 към 2011 - област Велико Търново и област Габрово

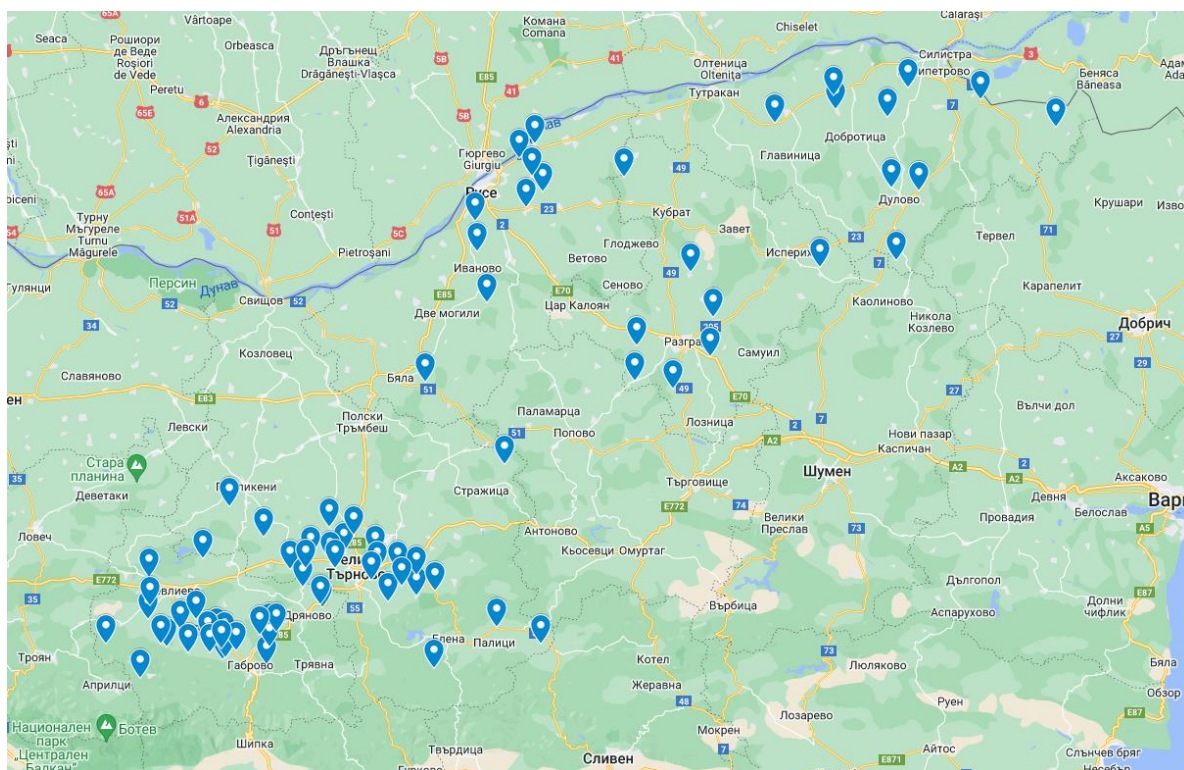

Фигура 26 Населени места в СЦР с ръст на населението или с минимален дял намаление 2021 към 2011 - област Разград, област Русе и област Силистра

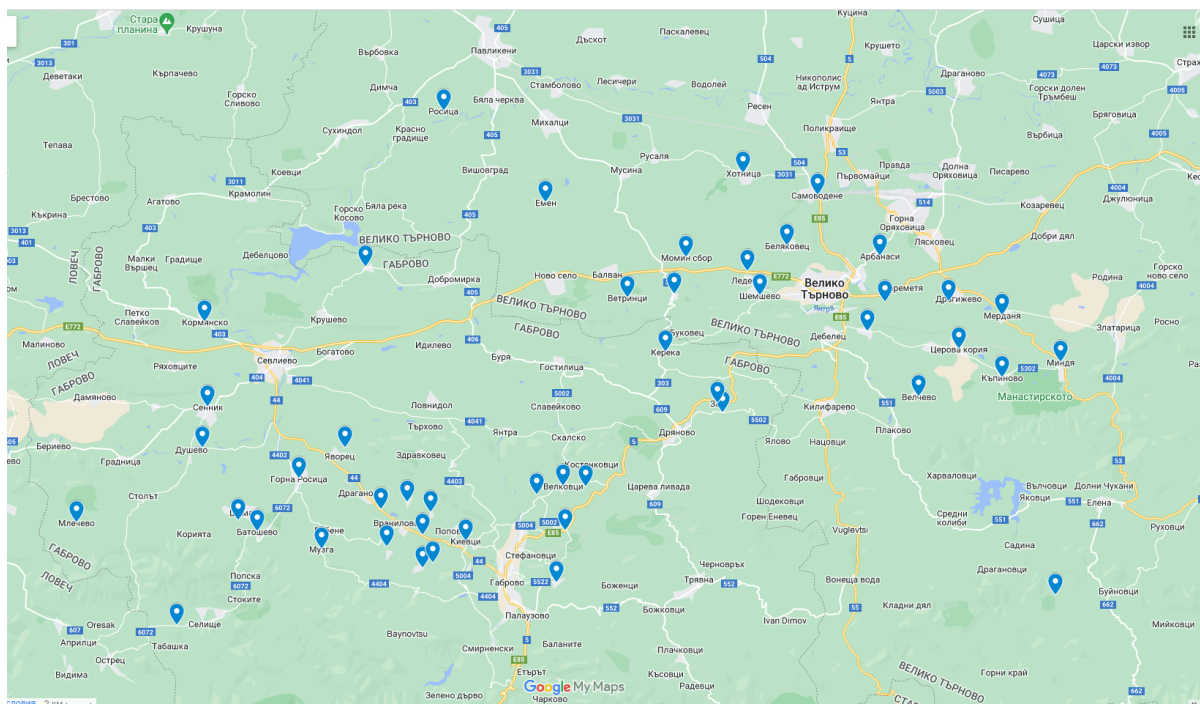

С оглед отчитане влиянието на кризата с Covid-19, която провокира преселване на хора от градовете към селата, е разгледано и разпределението на населените места с ръст над 50 души за периода 2011-2021 г. Тяхното разпределение потвърждава предпочитанията за заселване в населени места в близост до големи икономически центрове или общински центрове и по протежението на основни пътни артерии в добро състояние.

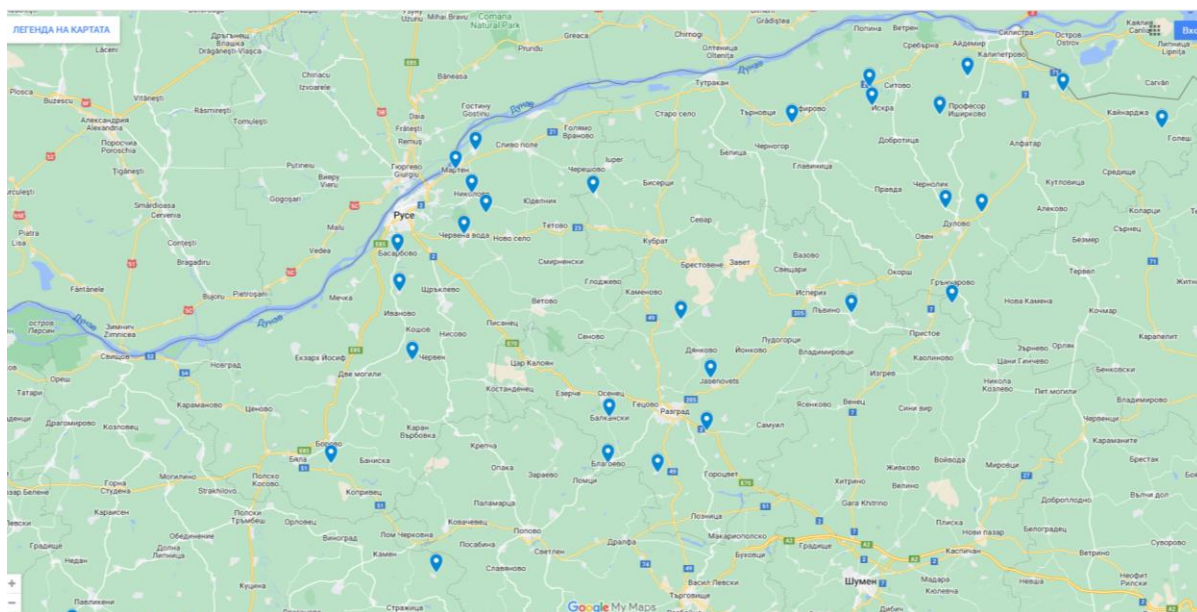
Фигура 27 Населени места в СЦР с ръст на населението над 50 души 2021 към 2011

Фигура 28 Населени места в СЦР с ръст на населението над 50 души 2021 към 2011 - област Велико Търново и област Габрово

Фигура 29 Населени места в СЦР с ръст на населението над 50 души 2021 към 2011 - област Разград, област Русе и област Силистра

III. Икономическо и социално развитие

Прегледът на икономическите показатели на общините в СЦР е направен по групи общини. Групирането е извършено въз основа на регистрираните демографски тенденции чрез оценка на степента на намаление на населението на ниво община за периода 2011-2021 г. Използваните данни от проведените национални преброявания на НСИ осигуряват максимална сравнимост на тенденциите.

Общините в СЦР са разпределени в три групи:

- „бързо намаляващи“ – общини, в които населението намалява с над 22% за периода 2011-2021 г.
- „средно намаляващи“ – общини, в които населението намалява между 20 и 22% за периода 2011-2021 г.
- „бавно намаляващи“ – общини, в които населението намалява до 20% за периода 2011-2021 г.

Изследвано е разпределението на основни икономически показатели по дефинираните групи. Основната цел е да се установи дали е налична разлика в икономическото състояние и темпът на намаление на населението в отделните общини на СЦР. За целта са използвани възможно най-актуални публично достъпни данни за икономически показатели на ниво община. Като източници на информация са използвани НСИ и

инициативата на Института за пазарна икономика (ИПИ) „265 истории за икономика“ - <https://265obshtini.bg> В сравнителния анализ са използвани преимуществено данни за 2020 г., както и частично данни за 2021 г., когато са с източник националното преброяване на населението от НСИ.

Изследването на корелационните коефициенти между отделните икономически и демографски показатели на ниво община не разкрива наличието на преки и силни зависимости между отделните показатели. Изключение правят установените връзки между нивата на преките икономически показатели, напр. в общините, в които стойностите на показателя Произведена продукция е висок, съответно са високи и останалите икономически показатели като Приходи от износ на нефинансовите предприятия, Разходи за ДМА, ПЧИ с натрупване, Брой фирми, за които корелационните коефициенти са над 0,8 и 0,9.

Таблица 5 Корелационни коефициенти по показатели за общините в СЦР

Показател 1	Показател 2	Ккоеф.
2019: Произведена продукция (хил. лв.)	2019: Приходи от износ на нефинансовите предприятия, мил. лв.	0,976
2019: Произведена продукция (хил. лв.)	2019: Разходи за ДМА, млн.лв.	0,957
2019: Произведена продукция (хил. лв.)	2019: ПЧИ с натрупване, млн. евро	0,876
2019: Произведена продукция (хил. лв.)	2019: Брой фирми	0,964

Източник: НСИ, собствени изчисления

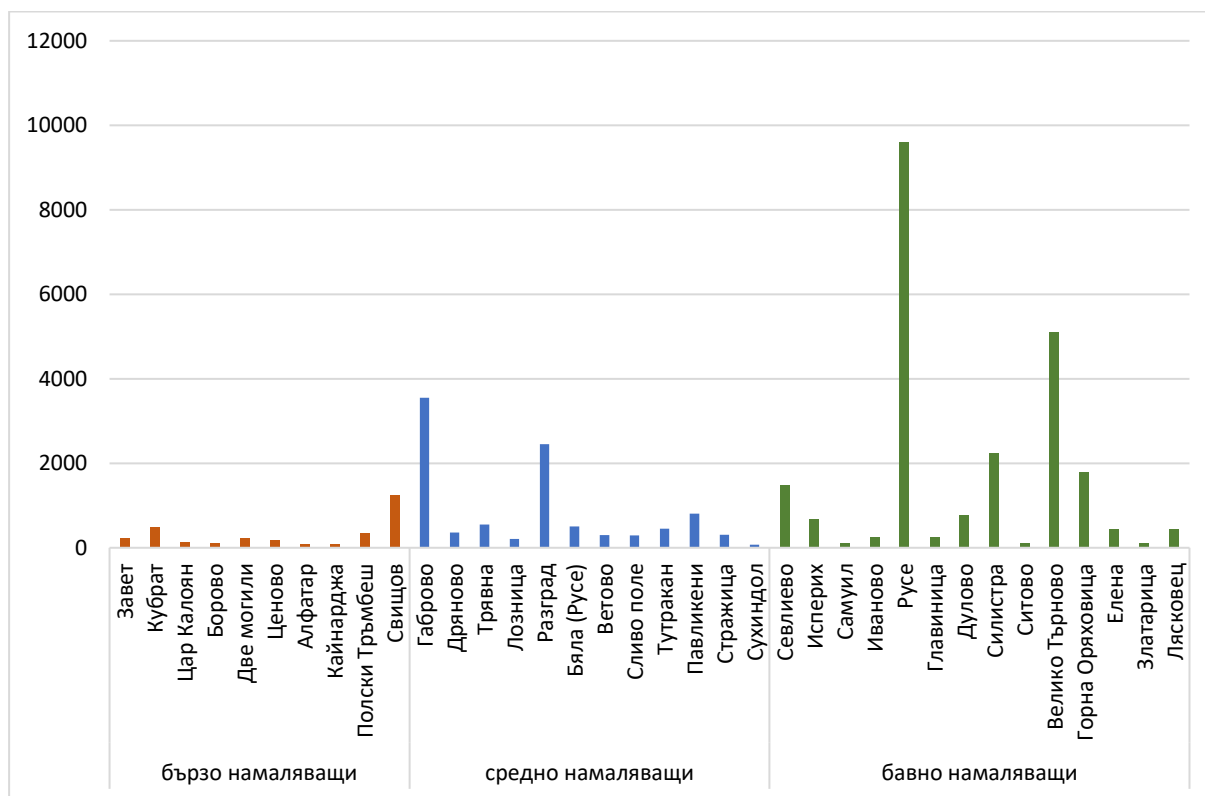
Налична е, но в невисока степен връзка между средната месечна заплата и нивата на тези основни икономически показатели за местните икономики – доброто икономическо състояние предполага по-високо средно месечно заплащане. Въпреки логичното обосноваване предположение за силна зависимост на тази връзка, данните не потвърждават нейната сила поради наличието на два отделни компонента, формиращи показателя Средна месечна заплата – заплащането в частния сектор и това в публичния. И докато връзка между заплащането в частния сектор и средната месечна заплата е много силна, то връзката между икономическите показатели на ниво община и нивата на заплащане в публичния сектор е много слаба.

Следва да се отбележи, че не се наблюдава значима връзка между Дела на преработващата промишленост и Произведената продукция, както и заплащането в частния сектор, т.е. не е задължително наличието на висок дял на преработваща промишленост в местната икономика, за постигане на високи икономически резултати. Налице обаче е известна връзка между по-високия дял на преработващата промишленост и по-благоприятните стойности на показателите на пазара на труда, вкл. по висок дял на работната сила над 15 години от общото население, по-висок коефициента на икономическа активност над 15 години, по висок Коефициент на заетост над 15 години, както и наличието на известна обратнопропорционална връзка с показателя Коефициент на безработица – в общините с по-висок дял на преработващата промишленост наблюдава по-ниска безработица.

За разлика от корелационното изследване, сравнителният анализ на икономическите показатели по групи общини в зависимост от темпа на намаляване на населението разкрива наличие на пряка зависимост между дела на намаляване на населението в отделните групи и стойностите на икономическите показатели.

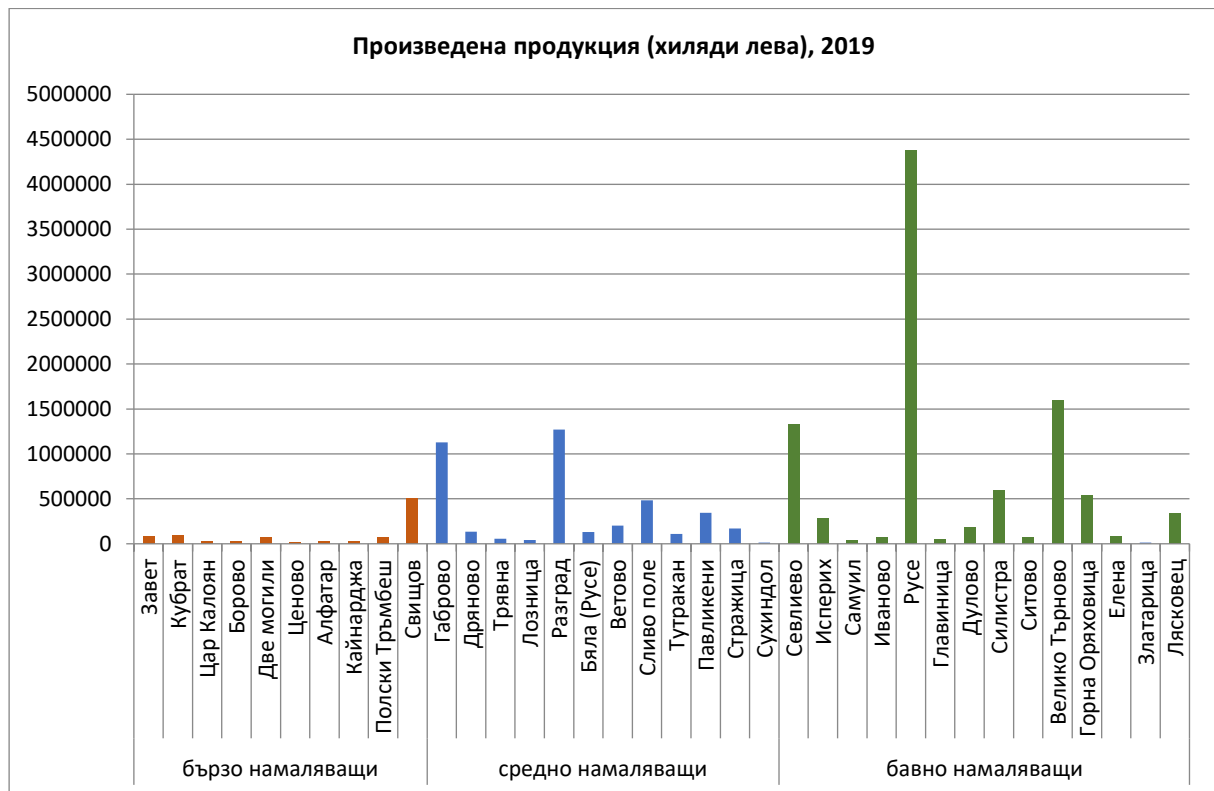
Групата на „бързо намаляващите“ общини демонстрира и по-ниски стойности на икономически показатели от другите две групи.

Фигура 30 Брой фирми по общини, 2020

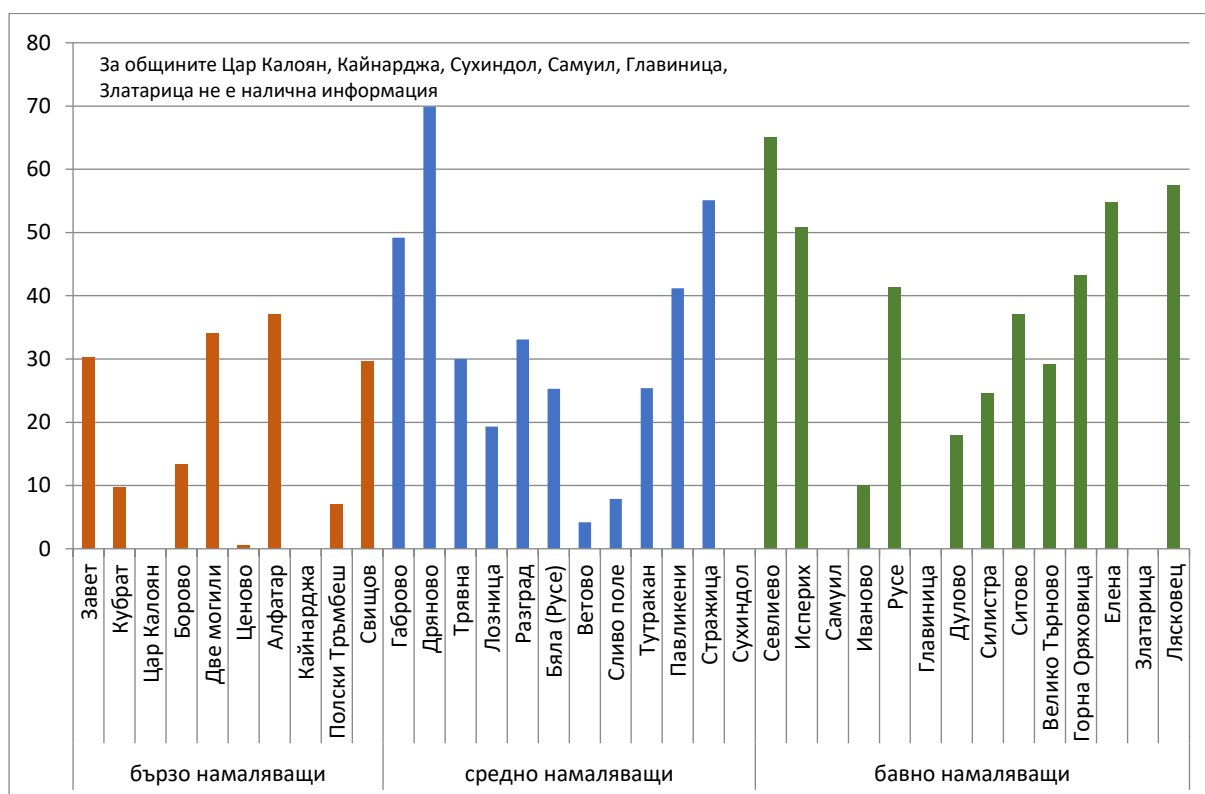
Видно от графиката основният брой на регистрираните в СЦР район фирми е концентриран в областните центрове и няколко по-малки икономически центъра. Разпределението по групи общини ясно демонстрира по-малкия брой фирми в групата на общините с бързо намаляващо население.

Фигура 31 Произведена продукция (хиляди лева) по общини, 2019

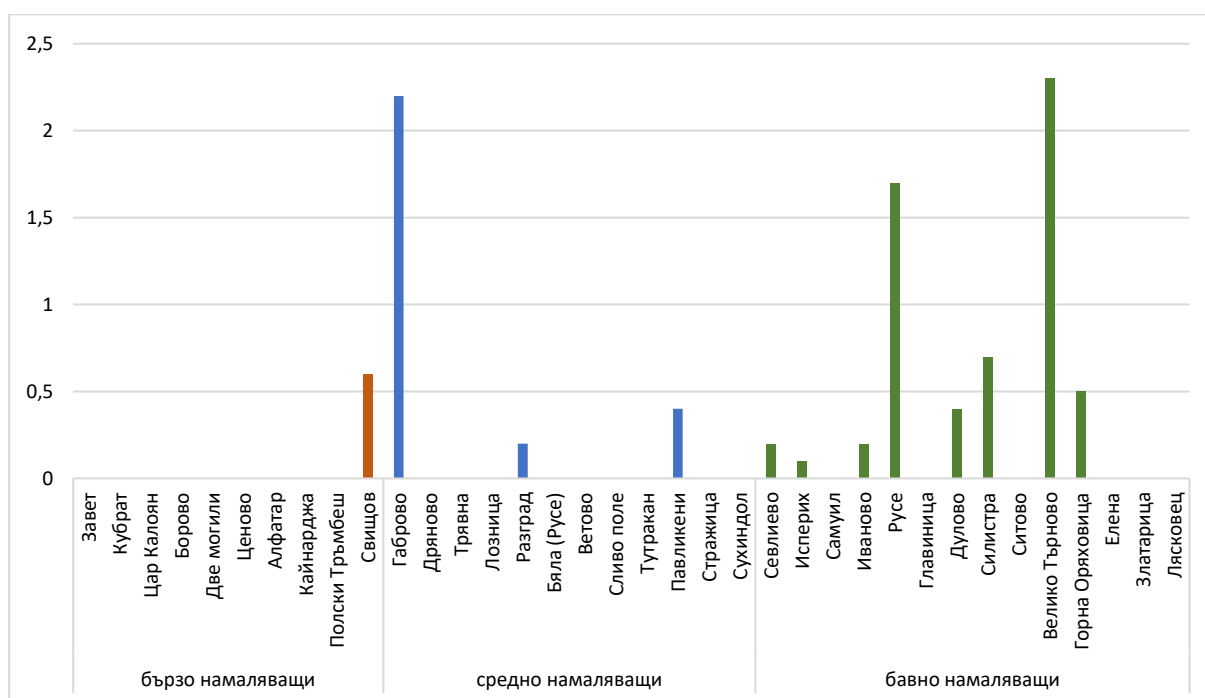

Произведената продукция отчетливо е съсредоточена в групата на бавно намаляващите общини, както и в тази на средно намаляващите. В последната група стойностите на показателя са по-равномерно разпределени сред по-малки общини с изявен дял на преработващата промишленост – Дряново, Трявна, Бяла, Тутракан, Павликени.

Фигура 32 Дял на преработващата промишленост в % по общини, 2020

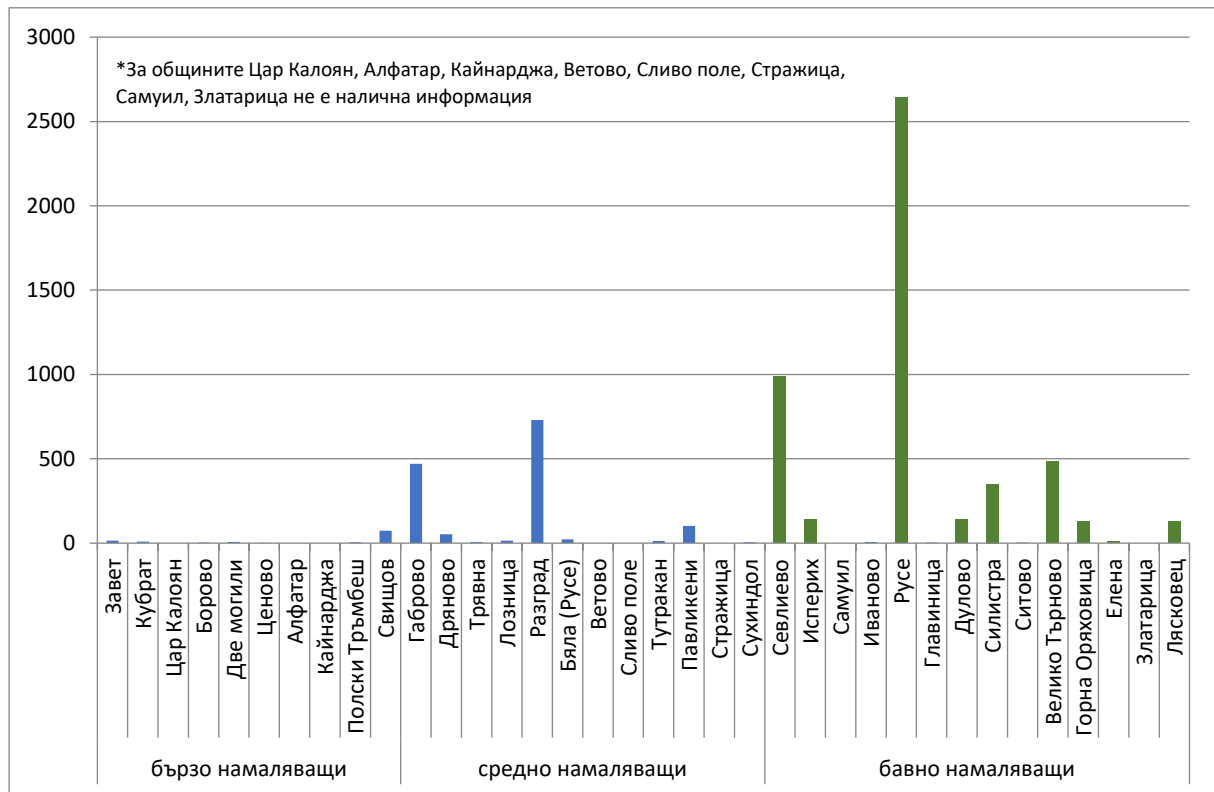
Фигура 33 Дял на ИКТ и далекосъобщенията в произведената продукция в % по общини, 2018

Въпреки сравнително неактуалните данни (2018) анализът на разпределението по групи общини на дела на ИКТ и далекосъобщенията отново показва съсредоточаване основно в групата на бавно намаляващите общини. Предвид тласъкът, който пандемията от Covid-19 даде в развитието на ИКТ сектора, както и включването му в насърчаваните

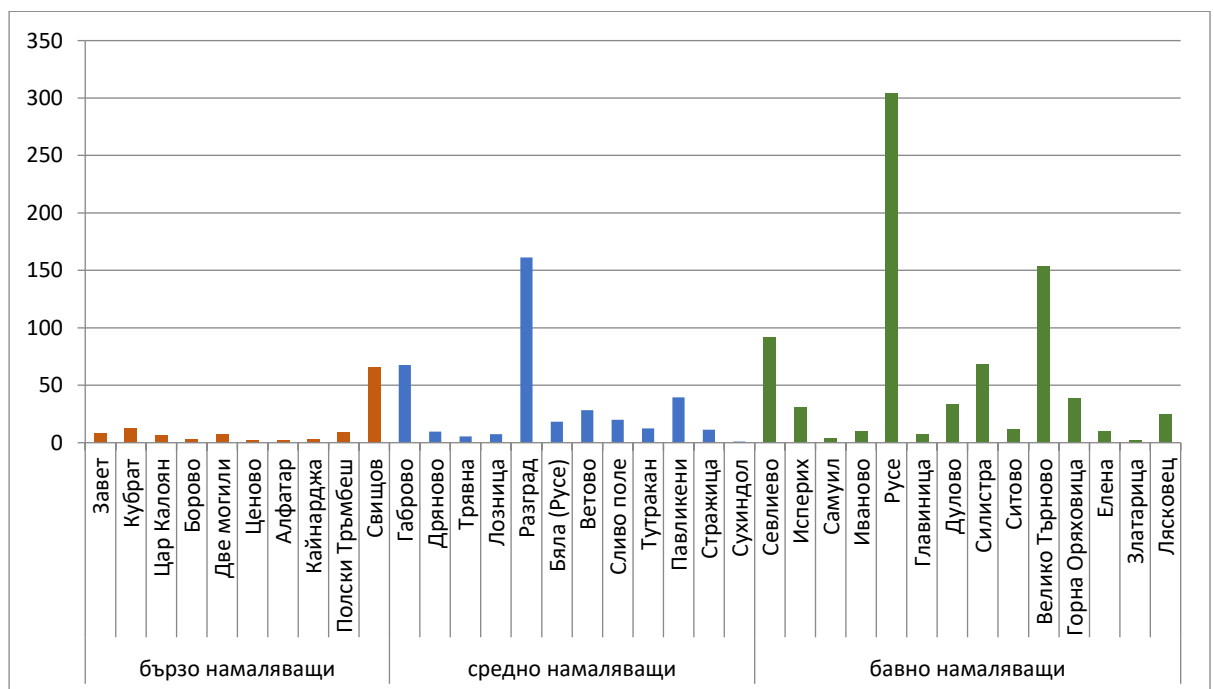
секторите за интелигентна специализация, при възможност следва да се анализират данни за последващия период 2020-2022 година.

Фигура 34 Приходи от износ на нефинансовите предприятия, мил. лв., 2020

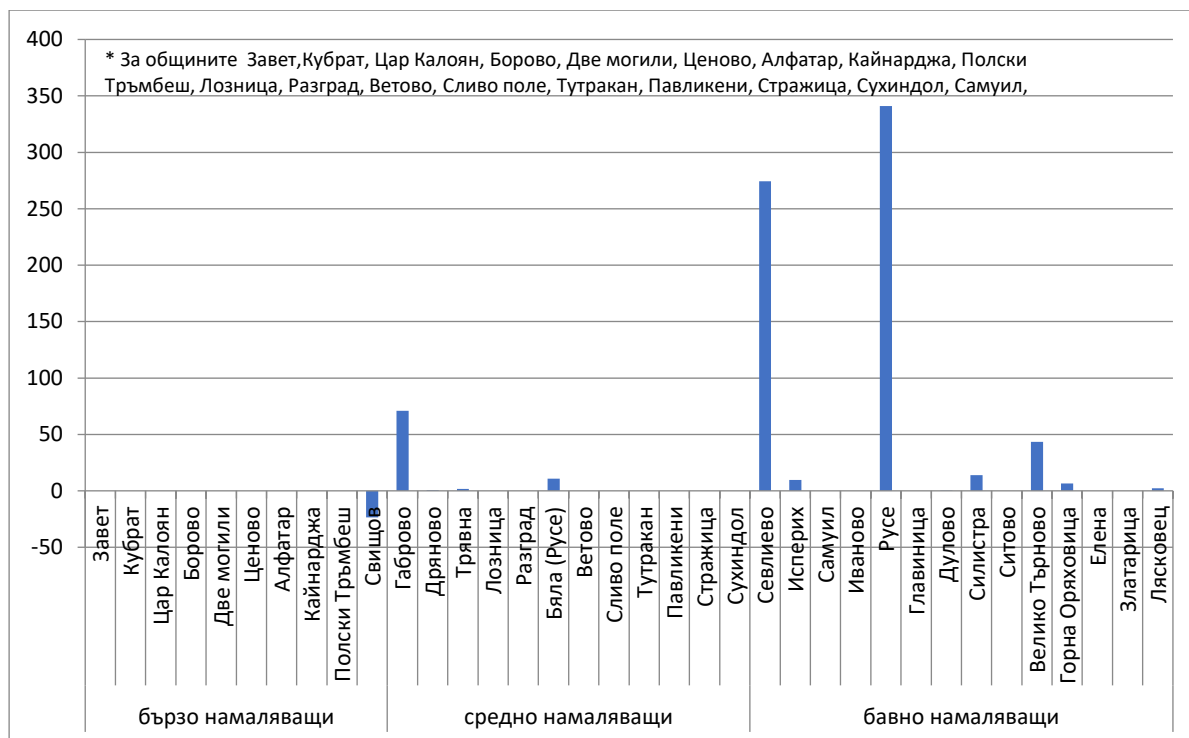
Общините в групата на бързо намаляващите общини не реализират приходи от износ. В СЦР район той е съсредоточен основно в групата на бавно намаляващите общини, както и в общините Разград и Габрово от групата на средно намаляващите общини.

Фигура 35 Разходи за ДМА, млн. лв., 2020

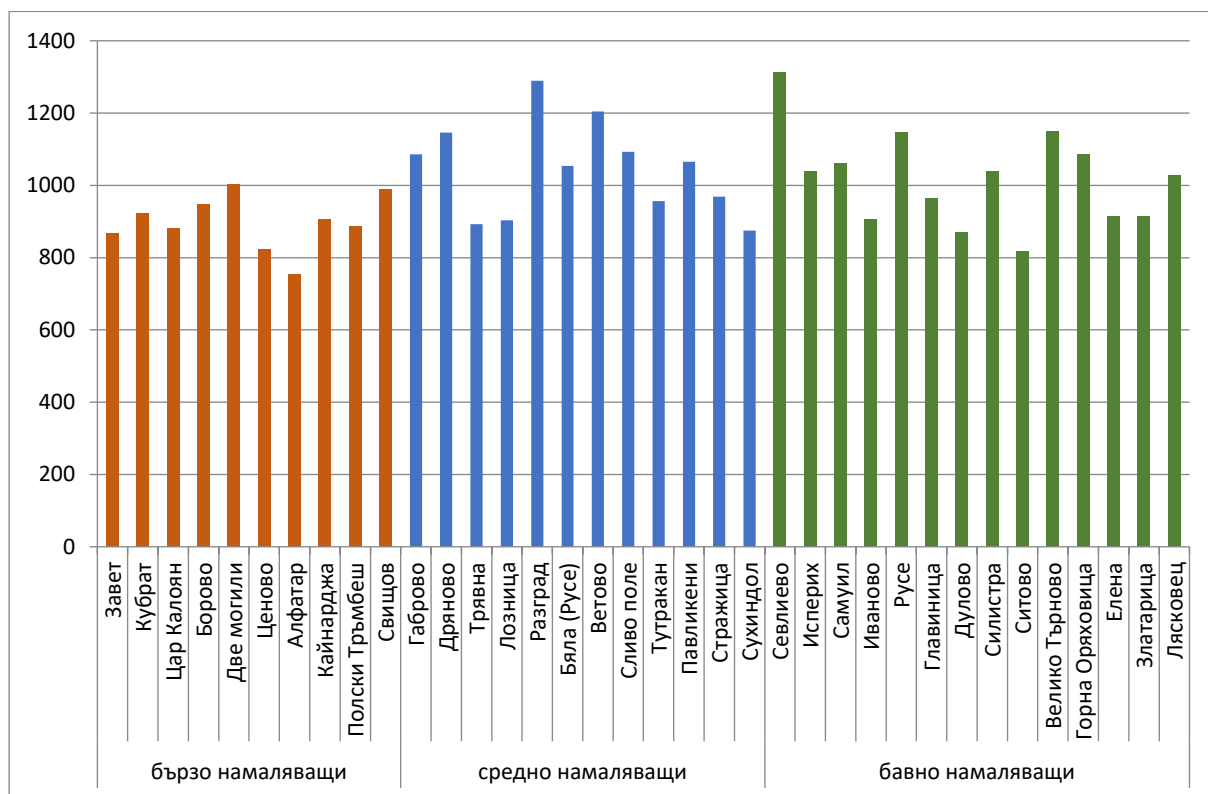
Разходите за обновяване и разширяване на производствената база отново са концентрирани в групата на бавно намаляващите общини, но е налично и разпределение в останалите две групи. Отново в групата на бързо намаляващите общини тези разходи са в минимален размер в сравнение с останалите групи.

Фигура 36 ПЧИ с натрупване, млн. евро, 2020

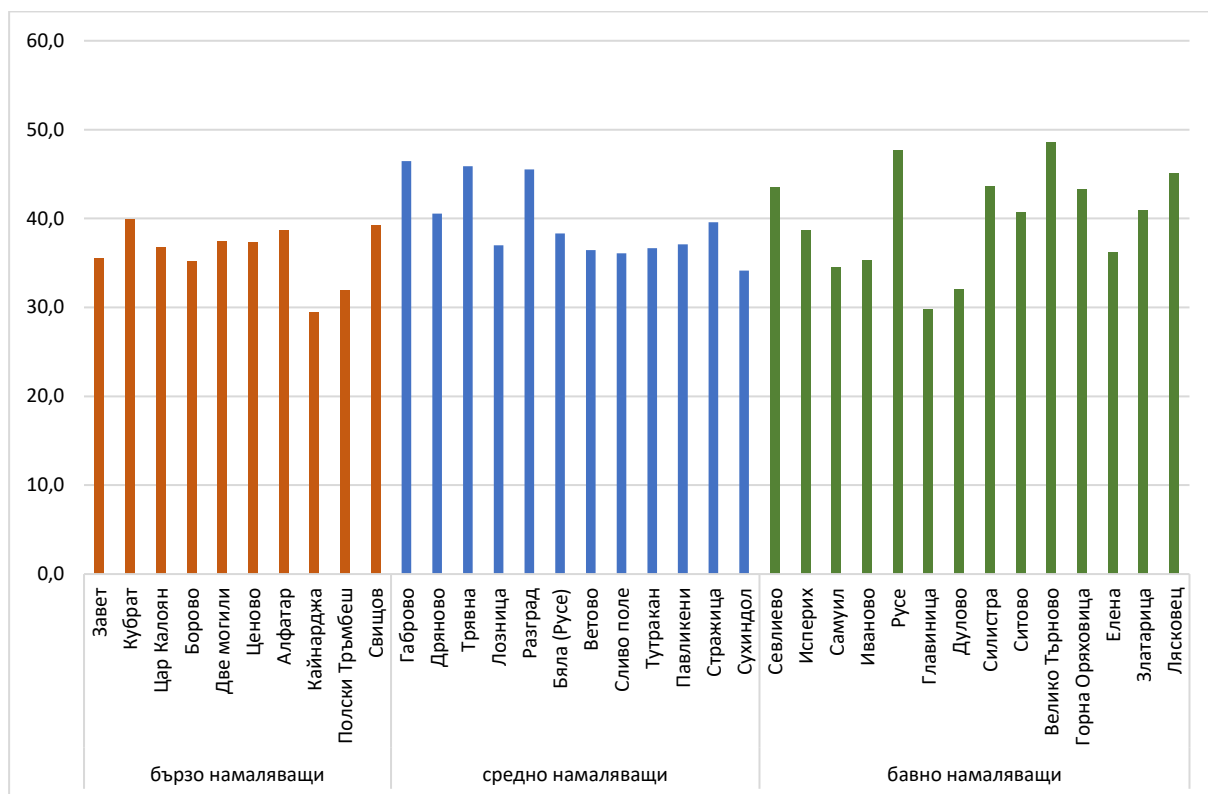
Преките чуждестранни инвестиции са концентрирани в групата на бавно намаляващите общини. Изключение правят общините Габрово и Бяла от групата на средно намаляващите. В последната група, община Свищов бележи отрицателна стойност на преките чуждестранни инвестиции през 2019 г. Това обаче не винаги е негативна тенденция, доколкото би могло да се дължи и на реинвестиция на печалба или изкупуване на чуждестранно участие от български собственик и др.

Фигура 37 Средна месечна заплата, лв., 2020

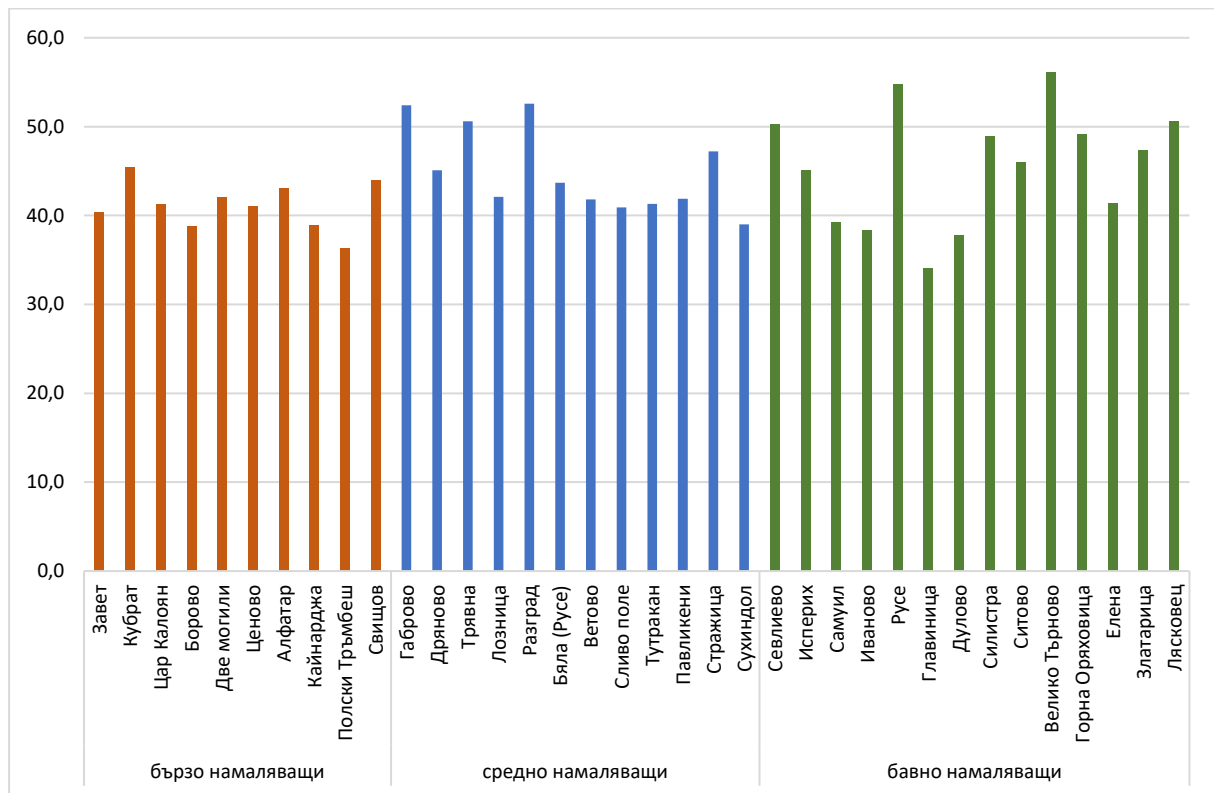
Видно от горната графика, разпределението на средната месечна заплата в трите типа общини демонстрира различия в по-малка степен, но отново в групата на бавно и средно намаляващите общини са налични по няколко, в които нивото на месечното заплащане надхвърля 1000 лева, вкл. и 1200 лева в два от случаите, докато в групата на бързо намаляващите няма община, в която средната месечна заплата надхвърля 1000 лева (в община Две могили стойността на показателя е 1002 лева.)

Фигура 38 Дял на Работна сила 15+ от общо население, %, 2021

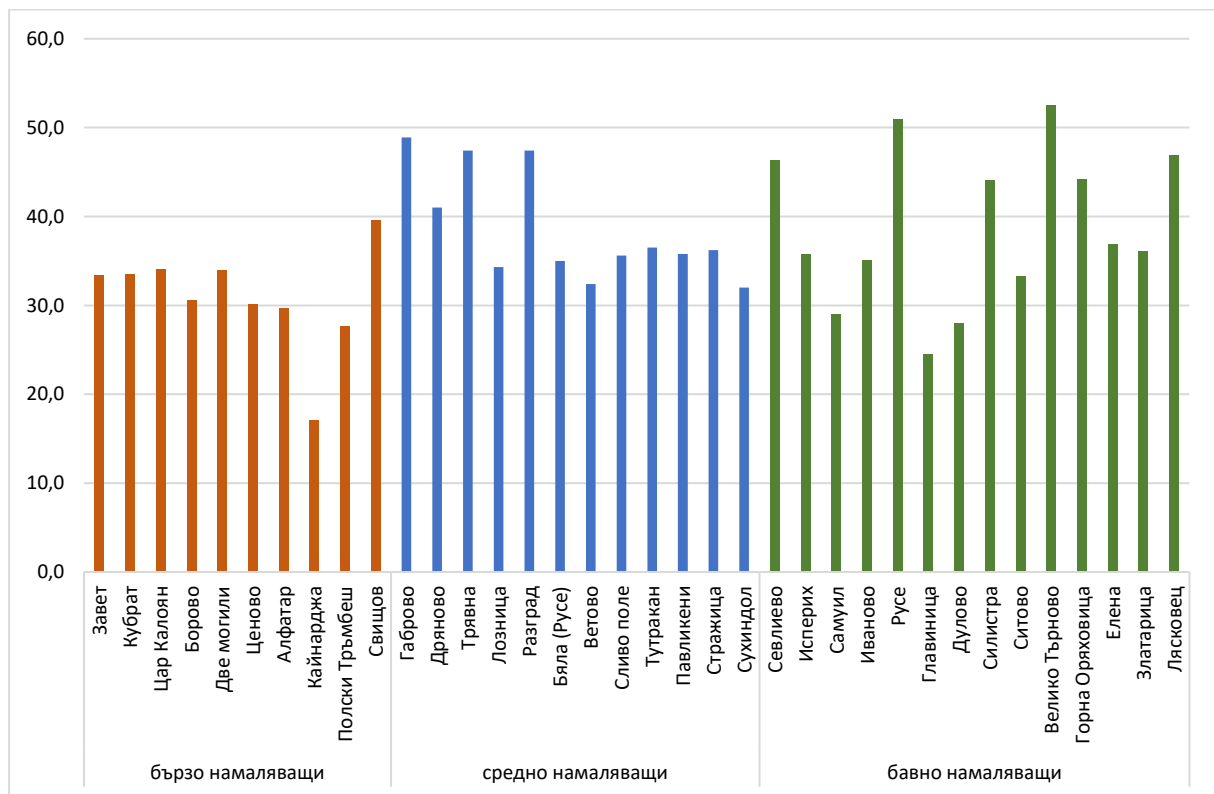

Сходни тенденции се наблюдават и по отношение на показателите, свързани с пазара на труда. Като цяло, разполагаемата работна сила от население над 15 години е налична в по-голяма степен в общините от втора и трета група, като този ресурс е съсредоточен основно в общини с високи икономически показатели. Тази тенденция е валидна и за икономическата активност при населението над 15 години.

Фигура 39 Коефициент на икономическа активност 15+, 2021

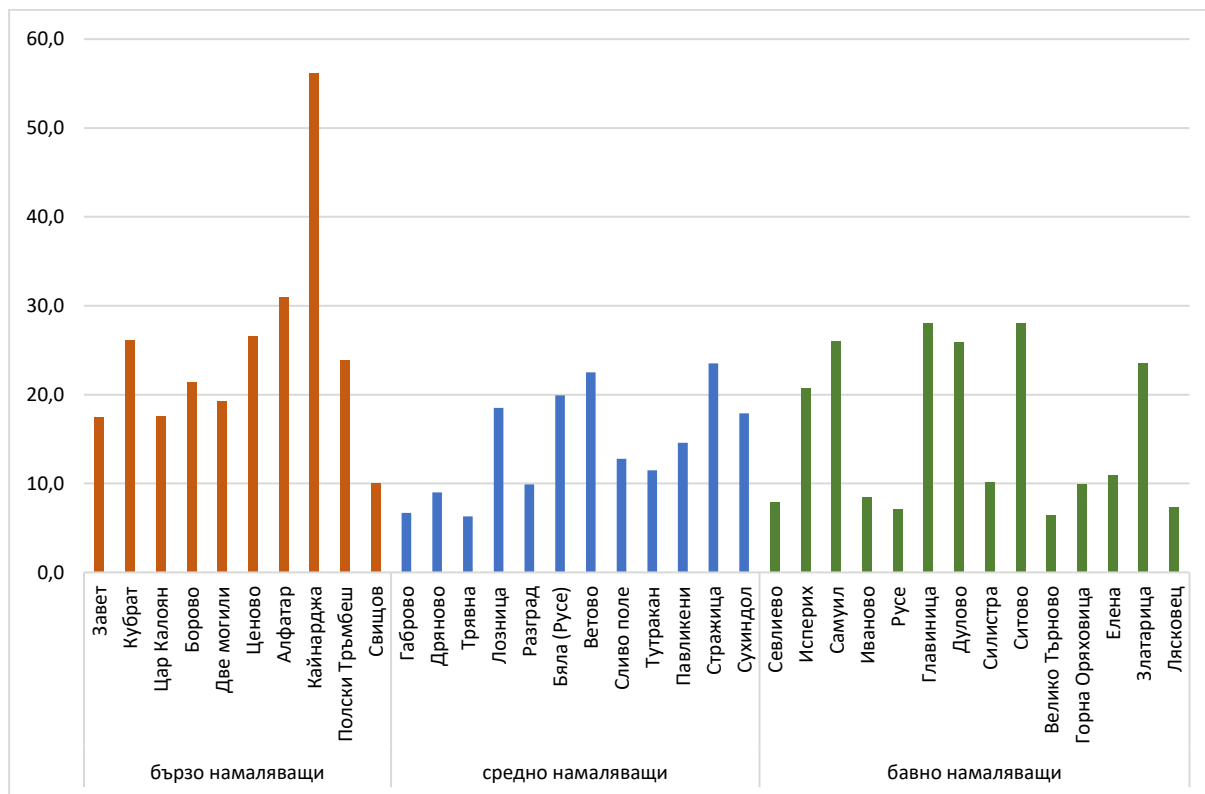
Фигура 40 Коефициент на заетост 15+, 2021

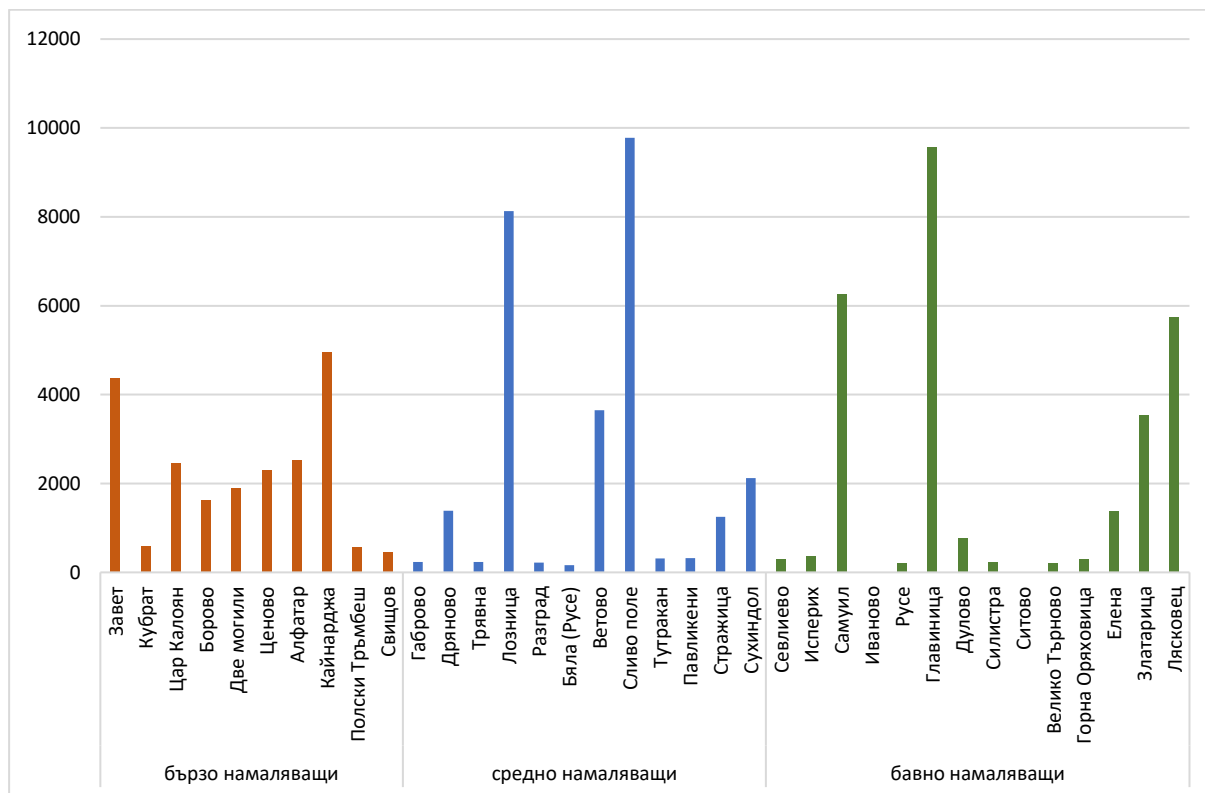
Особено изразителна е тенденцията по отношение на заетостта и безработицата. Коефициентът на заетост в групата общини с бързо намаляващо население е значително

по-нисък от този в останалите две групи, а коефициентът на безработица е съществено по-висок в първата група.

Фигура 41 Коефициент на безработица, 2021

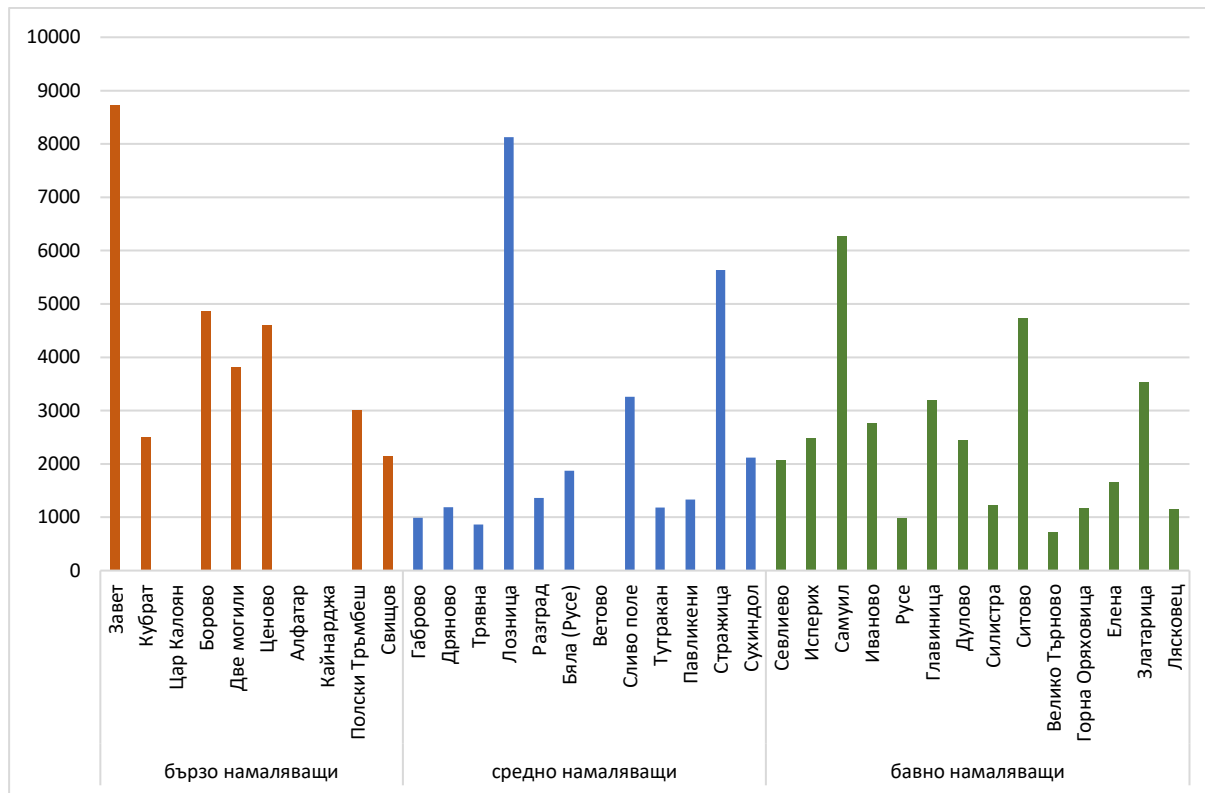

Фигура 42 Брой население на един лекар, 2021

Осигуреността на населението с лекарско и дентално обслужване в общините в групата с бързо намаляващо население също е по-ниска, отколкото в общините в другите две групи.

Фигура 43 Брой население на един дентален лекар, 2021

IV. Обобщение на тенденциите в демографското и социално-икономическото развитие на общините в Северен централен район

Анализът разкрива основните тенденции в демографското и социално-икономическото развитие на общините в Северен централен район, както и установени взаимовръзки между отделните показатели.

Населението на Северен централен район намалява в най-голяма степен, заедно със СЗР, в сравнение с останалите региони за развитие на страната. Въпреки високите икономически показатели на областните центрове и отделни общини, най-висок е дела на намаление на населението в областите Габрово и Велико Търново. Най-значимото намаление на населението на ниво община за периода 2011-2021 г. е регистрирано в община Свищов – над 36%.

Не се наблюдават специфични общи характеристики на общините с най-голямо намаление на населението по отношение на възрастовата структура с изключение на община Свищов, която регистрира най-голямото за СЦР намаление във възрастовата група 15-29 години.

За периода 2011-2021 г. в 153 населени места, от общо 996, се наблюдава нарастване на населението. Само 35 от тях са с население над 200 души.

Географското разпределение на населените места, в които е регистриран ръст на населението или минимално намаление за периода 2011-2021 г. потвърждава първоначалната хипотеза, че за заселване са предпочитани населените места, в близост до големите градски центрове с осигурена добра транспортна достъпност. Обратната връзка също е налична – населените места с намаление на населението над 25% са разположени в планинските части на областите Габрово и Велико Търново, както и в отдалечени от икономическите центрове части на общините и такива с ограничена транспортна достъпност.

Налице е и връзка между засилените тенденции на намаляване на населението в част от общините на СЦР и по-неблагоприятните икономически показатели на тези общини, вкл. и по отношение на показателите, свързани с пазара на труда. Анализът на връзките между показателите за икономическо развитие показва, че в общия случай не е задължително наличието на висок дял на преработваща промишленост в местната икономика, за постигане на високи икономически резултати. Налице обаче е известна връзка между по-високия дял на преработващата промишленост и по-благоприятните стойности на показателите на пазара на труда, вкл. по висок дял на работната сила над 15 години от общото население, по-висок коефициента на икономическа активност над 15 години, по висок Коефициент на заетост над 15 години, както и наличието на известна обратнопропорционална връзка с показателя Коефициент на безработица – в общините с по-висок дял на преработващата промишленост наблюдава по-ниска безработица.